

BOSNA I HERCEGOVINA

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

**SUD BOSNE I HERCEGOVINE
СУД БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

Predmet br: S1 1 K 008024 13 krl

Datum izricanja: 22.11.2013. godine

Datum otpreme: 31.12.2013. godine

**Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Božić Zoran, predsjednik vijeća
sudija Hadžiomerović Enida, član vijeća
sudija Smajlović Mira, član vijeća**

**PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE
protiv**

DRAGIČEVIĆ ZORANA

PRVOSTEPENA PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Krnjić Behaija

Branilac optuženog:

Tomić Dušan

SADRŽAJ

IZREKA	3
I. OBRAZLOŽENJE	8
II. TOK POSTUPKA (OPTUŽENJE)	8
III. IZVEDENI DOKAZI	8
IV. PROCESNE ODLUKE	8
A. ODLUKA O UTVRĐENIM ČINJENICAMA	8
B. ODBIJANJE PRIJEDLOGA ODBRANE ZA VJEŠTAČENJE	13
C. PRIGOVOR ODBRANE U SKLADU SA ČLANOM 85. ZKP BIH	15
D. ISKLJUČENJE JAVNOSTI	16
E. IZUZETAK OD NEPOSREDNOG IZVOĐENJA DOKAZA	16
F. NASTAVAK ODGOĐENOG GLAVNOG PRETRESA (ČLAN 251. STAV 2. ZKP BIH).....	17
G. OBJAVA PRESUDE - ČLAN 286. STAV 1. (VRIJEME I MJESTO OBJAVLJIVANJA PRESUDE) ...	17
V. ZAVRŠNE RIJEČI	18
A. ZAVRŠNE RIJEČI TUŽILAŠTVA BIH	18
B. ODBRANA OPTUŽENOG	18
VI. OCJENA DOKAZA – OPĆENITO	18
VII. ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI – PROGON	19
A. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI IZ ČL.172. KZ BIH	19
1. Postojanje širokog ili sistematičnog napada	19
2. Usmjerenost napada protiv civilnog stanovništva	22
3. Radnje optuženog su bile dijelom napada i on je znao za napad (nexus)	23
B. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI	26
C. PROGON	26
D. SAIZVRŠILAŠTVO	29
1. TAČKA 1 (progon drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine)	33
2. TAČKA 2 (progon zatvaranjem, mučenjem i pljačkanjem imovine)	35
3. TAČKA 3 (progon zatvaranjem, mučenjem i pljačkanjem imovine)	38
4. TAČKA 4 (progon drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine)	38
5. TAČKA 5 (progon silovanjem oštećene "A-1")	43
VIII. PRIMJENA MATERIJALNOG ZAKONA	46
IX. ODLUKA O KAZNI	50
X. ODLUKA O TROŠKOVIMA	51
XI. ANEKS I	52

XII. ANEKS II	55
A. DOKAZI TUŽILAŠTVA	55
1. MATERIJALNI DOKAZI	55
2. SVJEDOCI TUŽILAŠTVA	57
3. VJEŠTACI TUŽILAŠTVA	57
B. DOKAZI ODBRANE	57
1. MATERIJALNI DOKAZI	57
2. SVJEDOCI ODBRANE	58
C. DOKAZI SUDA	58

Broj: S1 1 K 008024 13 krl
Sarajevo, 22.11.2013. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću sastavljenom od sudija Božić Zorana kao predsjednika vijeća, te Hadžiomerović Enide i Smajlović Mire kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika Vahida-Ramić Sanide u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Dragičević Zorana zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa članom 29. i 180. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), a povodom optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 20.12.2012. godine (potvrđena 27.12.2012. godine), nakon održanog javnog glavnog pretresa, na kojem je dijelom bila isključena javnost, u prisustvu tužioca Tužilaštva BiH Krnjić Behaije, optuženog Dragičević Zorana i branioca optuženog, advokata Tomić Dušana, donio je, a predsjednik vijeća dana 22.11.2013. godine, javno objavio sljedeću:

P R E S U D U

I

O P T U Ź E N I:

DRAGIČEVIĆ ZORAN zv. "ZOKA" i "KROMPIR", sin Milana i majke Vukosave, rođene Maksimović, rođen 29.3.1962. godine u Sarajevu, nastanjen u ..., JMBG ..., po narodnosti ..., državljanin ..., pismen, sa završenom srednjom školom, po zanimanju mašinski tehničar, oženjen, otac jednog djeteta, vojsku služio 1981.god., u Zagrebu, bez čina, neodlikovan, ne vodi se u vojnoj evidenciji, slabog imovnog stanja, ne vodi se drugi krivični postupak protiv njega, osuđivan,

K R I V J E

što je,

u vremenskom periodu od 2.5.1992. godine pa do kraja mjeseca jula 1993. godine, u kojem periodu se odvijao široki i sistematični napad vojnih i paravojnih snaga Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog stanovništva grada Sarajeva, znajući za takav napad te da njegove radnje čine dio napada, kao pripadnik tih snaga, na diskriminatornoj osnovi, vršio progon, civilnog nesrpskog stanovništva naselje Grbavica, opština Novo Sarajevo, na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, silovanjem, mučenjem, zatvaranjem, drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine, tako što je:

1. tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju 1992. godine, u večernjim satima, naoružan, zajedno sa V.V. i još jednom osobom, došao u stan, koji se nalazio u ulici Lenjinova, na broju 82, u naselju Grbavica, opština Novo Sarajevo, u kojem stanu je zatekao oštećenog „A-2“ i njegovu suprugu „A-3“, da bi odmah po ulasku u njihov stan, u namjeri nanošenja ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda te pljačke njihove imovine, počeli ih zlostavljati, tako što je V.V. oštećenog „A-2“, stisnutom pesnicom nekoliko puta, udario u predio glave, tražeći da mu preda novac i zlato koje ima, a zatim ga je uveo u jednu sobu gdje ga je ponovo udario stisnutom pesnicom u predio glave, a kundakom od puške u predio grudnog koša, od kojih udaraca je oštećeni pao na pod, a isti ga je nastavio udarati nogama po cijelom tijelu, nanijevši mu mnogobrojne povrede, za koje vrijeme su optuženi i ovaj treći, držali oštećenu „A-3“ u kuhinji, da bi nakon što je V.V. prestao udarati oštećenog, istog su zajedno nasilno izveli iz stana te ga ispred zgrade uveli u vozilo marke „Golf“, bijele boje, u koje vozilo su sa oštećenim sjeli optuženi i ovaj treći, dok je V.V. sjeo u drugo vozilo takođe marke „Golf“, bijele boje, u koje vozilo je nasilno uveo oštećenu „A-3“, nakon čega su sa ta dva vozila odvezli oštećene na lokalitet Trebevića, pa kada su došli na Trebević, izašli su iz vozila, te je V.V. izveo oštećenog „A-2“ i poveo ga prema jednoj uzvisini, držeći ga za vrat i stalno vadeći bajonet iza pojasa, na što je oštećeni ga molio da ga ne ubije, da bi mu V.V. zaprijetio sa puškom, da će ga ubiti, te mu je potom ponovo tražio novac, pa kada je oštećeni rekao da će mu dati, sa istim vozilima su dovezli oštećene ispred njihove zgrade, te su potom optuženi i ovaj treći sa oštećenim „A-2“ otišli u njegov stan, dok je V.V. sa oštećenom „A-3“ ostao ispred zgrade, u kojem stanu je oštećeni, optuženom i ovom trećem, predao iznos od tadašnjih 14.000,00 DM i 400,00 SK te svo zlato, koje je pripadalo njegovoj supruzi, tačno neutvrđene vrijednosti, nakon čega su njih dvojica ponovo izvela oštećenog „A-2“ iz stana i dovela ispred zgrade, gdje je V.V. se uvjerio da im je oštećeni dao sav novac i zlato, pa je uhvatio oštećenog rukama za vrat, te mu stežući vrat, zaprijetio da nikome ne smije ništa reći, a zatim su se sva trojica udaljila u nepoznatom pravcu,
2. tačno netvrđenog dana krajem mjeseca maja ili početkom mjeseca juna 1992. godine, u poslijepodnevnim satima, naoružan, zajedno sa V.V. došao u stan porodice Čoho, koji stan se nalazio u ulici Bane Šurbata na broju 22, u naselju Grbavica, opština Novo Sarajevo, u kojem stanu su zatekli oštećenog **Čoho Esada**, kojeg su prisilno izveli iz stana i potom ga doveli u prostorije sjedišta njihove jedinice, prijašnjeg preduzeća „Digitron-Buje“, koje su se nalazile u istoj ulici na broju 18, gdje su ga uveli u jednu prostoriju i rekli mu da povadi sve iz džepova što je imao, a zatim mu je V.V. oduzeo sat i novčanik u kojem se nalazio iznos od 4.000,00 DM, te 3 ili 4 srebrna prstena, da bi tada, u namjeri nanošenja snažnog tjelesnog bola i patnje, teško fizički zlostavljali oštećenog, tako što ga je prvi počeo udarati optuženi, stisnutim pesnicama po predjelu slabina i plećki, a potom mu je V.V. prišao, repetirao pušku i naredio mu da legne na na pod sa okrenutom glavom prema podu, što je oštećeni i učinio, te ga

potom počeo udarati nogom, na kojoj je bila obučena vojnička čizma, po glavi i slabinama, od kojih udaraca je kod oštećenog zastajao dah, da bi se u jednom trenutku u toj prostoriji pojavio jedan dječak, kojem je V.V. naredio da nađe drvenu letvu i da sa istom udara oštećenog, što je ovaj dječak i učinio, te pošto je našao letvu sa istom je udarao oštećenog po predjelu listova nogu, ramena, plećki i vrata, za koje vrijeme su ga optuženi i V.V. nastavili udarati po cijelom tijelu, nanijevši tom prilikom oštećenom mnogobrojne povrede, od kojih je bio sav krvav te nije mogao gledati od oteklina oko očiju, da bi nakon otprilike dva sata takvog zlostavljanja, oštećenog ugurali i zatvorili, suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava, u jednu drugu prostoriju, ostavivši ga u istoj, zaprijetivši mu da ne smije gledati kroz prozor, u kojoj prostoriji je oštećeni proveo cijelu noć, da bi sutradan u večernjim satima bio pušten kući,

3. dana 22.5.1992. godine, nakon što su prethodno dva uniformisana i naoružana, tačno neidentifikovana lica, prisilno izveli oštećenog **Burdžović Jusufa**, iz njegovog stana, koji se nalazio u ulici Radnička, na broju 75, u naselju Grbavica, opština Novo Sarajevo, i potom ga doveli u prostorije prijašnjeg preduzeća „Digitron-Buje“, koje su se nalazile u ulici Bane Šurbata, na broju 18, u naselju Grbavica, opština Novo Sarajevo, u kojim je prostorijama bilo sjedište njihove jedinice, optuženi je u tim prostorijama, a u namjeri nanošenja ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda, zajedno sa V.V, podvrgao teškom fizičkom i psihičkom zlostavljanju oštećenog, tako što su oštećenog obojica teško pretukli, nakon čega je oštećeni proveo noć u tim prostorijama, da bi sutradan u jutarnjim satima, optuženi zajedno sa V.V. ponovo zlostavljao oštećenog, tako što su ga udarali, a V.V. mu je podnosio nož pod grlo i stavljao cijev od pištolja u usta, tražeći od oštećenog novac i zlato, da bi potom optuženi i V.V., oštećenog stavili u vozilo i odvezli u jednu garažu, gdje su ga nastavili udarati i prijetiti nožem, nanijevši mu mnogobrojne povrede, a zatim su ga, u namjeri pljačke njegove imovine, doveli u njegov stan, u kojem stanu su zatekli suprugu od oštećenog, u kojem stanu je V.V, oštećenog nastavio udarati, da bi u jednom trenutku, optuženi podigao pištolj i naslonio cijev od pištolja na glavu supruge oštećenog, dok je V.V. izvadio i prostro jednu crvenu maramu na pod, na koju su oštećeni i njegova supruga morali staviti sav novac koje su imali i to negdje u visini od oko tadašnjih 2.000,00 DM, kao i zlato koje su imali, tačno neutvrđene vrijednosti, nakon čega su uzeli taj novac i zlato te zajedno izašli iz stana oštećenog, da bi ponovo povelili oštećenog i vratili u prostorije preduzeća „Digitron-Buje“, u kojim prostorijama je isti protivno pravilima međunarodnog prava držan zatvoren,
4. tačno neutvrđenog dana u mjesecu junu 1992. godine, naoružan zajedno sa još jednom osobom, došao u stan porodice Burdžović, koji se nalazio u ulici Radnička, na broju 75, u naselju Grbavica, opština Novo Sarajevo, u kojem stanu su zatekli oštećenu „**A-5**“, da bi po ulasku u stan istoj prijetili i vrijeđali je tražeći da im preda novac i zlato koje ima, da bi optuženi potom uzeo njenu tašnu iz koje je izvadio novčanik u kojem je bilo nešto novca, nakon čega je tražio od oštećene još novca, pa kada mu je ista rekla da više nema, isti je počeo

iz automatske puške pucati po stvarima u njenom stanu oštećivši namještaj i druge stvari, a zatim joj je pokazivao svoju desnu ruku govoreći da je sa istom tukao njenog muža i da mu je žao što ga nije ubio, nakon čega su obojica napustili njen stan, pucajući po haustoru zgrade,

5. tačno neutvrđenog dana, u mjesecu julu 1993. godine, došao u stan oštećene „A-1“, koji stan se nalazio u ulici Bane Šurbata na broju 26, u kojem stanu je zatekao oštećenu, kojoj je rekao da mora poći sa njim da mu pospremi stan kojeg je isti koristio, a koji se nalazio u jednoj zgradi u istoj ulici, nakon čega je oštećena morala poći sa njim, pa kada su došli u taj stan rekao je oštećenju da se skine, što je ona učinila, nakon čega je optuženi koristeći se njenom bespomoćnošću, na kauču koji se nalazio u tom stanu nad istom izvršio silovanje da bi nakon kratkog vremena, rekao oštećenju da se ide istuširati što je ona bojeći se za svoj život morala učiniti, te potom ponovo koristeći se istom situacijom u kojoj se oštećena nalazila, nad oštećenom izvršio silovanje, nakon čega je pustio da se ista vrati u svoj stan,

dakle,

u okviru širokog i sistematičnog napada vojnih i paravojnih snaga Srpske Republike BiH, potom Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog stanovništva grada Sarajeva, znajući za takav napad te da njegove radnje čine dio toga napada, kao pripadnik tih snaga, na diskriminatornoj osnovi, vršio progon civilnog nesrpskog stanovništva u naselja Grbavica, opština Novo Sarajevo, na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, i to:

- tačkom 1, drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine,
- tačkom 2, zatvaranjem, mučenjem i pljačkanjem imovine,
- tačkom 3, zatvaranjem, mučenjem i pljačkanjem imovine,
- tačkom 4, drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine,
- tačkom 5, silovanjem,

čime je počinio, krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH, a u odnosu na radnje iz tački 1-4 u vezi sa članom 29. KZ BiH,

pa ga Vijeće Suda BiH za navedeno krivično djelo, na osnovu odredbe člana 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, uz primjenu članova 39, 40, 42. i 48. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,

O S U Đ U J E

NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 11 (JEDANAEST) GODINA

Na osnovu odredbe člana 56. KZ BiH, optuženom će se u izrečenu kaznu zatvora

uračunati vrijeme koje je proveo u pritvoru, počev od 4.12.2012. godine pa do 3.1.2013. godine.

II

Na osnovu odredbe iz člana 188. stav 4. ZKP BiH, optuženi se oslobađa dužnosti naknade troškova krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

I. OBRAZLOŽENJE

II. TOK POSTUPKA (OPTUŽENJE)

1. Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 20.12.2012. godine (potvrđena 27.12.2012. godine), optuženom Dragičević Zoranu je stavljeno na taret izvršenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkama e), g) i k), i tačke f) člana 173. stav 1. u vezi sa članom 29 (tačke 1 do 4), a sve u vezi člana 180. KZ BiH. U toku postupka, tužilaštvo je 9.10.2013. godine sudu dostavilo izmijenjenu optužnicu, u kojoj je, činjenične događaje iz prvobitne optužnice, pravno kvalifikovalo kao krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa članom 29 (tačke 1 do 4), a sve u vezi člana 180. KZ BiH.

2. Glavni pretres u ovom predmetu je počeo 27.2.2013. godine.

III. IZVEDENI DOKAZI

3. Izvedeni dokazi ovog postupka taksativno su navedeni u odvojenom dijelu ove presude (**Aneks I**). Vijeće je, naime, u cilju nepotrebnog opterećenja integralnog teksta presude, liste dokaza optužbe, odbrane i suda, naveo u posebnom dijelu koji čini sastavni dio ove presude.

IV. PROCESNE ODLUKE

A. ODLUKA O UTVRĐENIM ČINJENICAMA

4. Rješenjem ovog suda broj S1 1 K 008024 12 krl od 24.6.2013. godine, djelimično je prihvaćen prijedlog Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 4.3.2013. godine. Činjenice utvrđene u presudama MKSJ (Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju) u predmetima *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*¹, *Tužilac protiv Stanislava Galića*² i *Tužilac protiv Dragomira Miloševića*³, prihvaćene su kao dokazane prema članu 4. Zakona o ustupanju.

¹ *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* predmet br. IT-00-39-T, presuda Pretresnog vijeća od 27.09.2006. godine

² *Tužilac protiv Stanislava Galića* predmet br. IT-98-29-T, presuda Pretresnog vijeća od 5.12.2003. godine

5. Lista prihvaćenih činjenica nalazi se taksativno nabrojana u **Aneksu II** koji čini sastavni dio ove presude.

Prijedlog Tužilaštva

Tužilaštvo BiH je 4.3.2013. godine, podnijelo Sudu BiH prijedlog, da se u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju, prihvate kao dokazane činjenice utvrđene pravosnažnim presudama MKSJ u predmetima broj:IT-98-29-T od 5.12.2003. godine *Tužilac protiv Stanislava Galića*, broj:IT-98-29-T od 12.12.2007. godine u predmetu *Tužilac protiv Dragomira Miloševića* i broj:IT-00-39-T od 27.9.2006. godine u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*.

U prijedlogu se navodi da je Zakon o ustupanju predmeta zamišljen kao *lex specialis* Zakona o krivičnom postupku kako bi se osiguralo da dokazi iz postupka koji se vode pred MKSJ mogu biti korišteni na sudovima u BiH. Predložene činjenice su relevantne, ne inkriminišu optuženog direktno ni indirektno za krivično djelo navedeno u optužnici, te nisu predmet razumnog spora. Predložene činjenice u cjelosti ispunjavaju tražene kriterije, te ih kao takve treba u cijelosti prihvatiti, posebno radi ispunjavanja osnovne svrhe člana 4. Zakona o ustupanju predmeta, a to je efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka.

Izjašnjenje odbrane

Na prijedlog Tužilaštva, branilac optuženog Dušan Tomić se izjasnio na ročištu dana 8.5.2013.godine, istakavši da u cijelosti odbija ovaj prijedlog i da se sa istim ne slaže.

Važeći zakoni

Član 4. Zakona o ustupanju i pravilo 94. Pravilnika o dokazima i postupku predviđaju da nakon saslušanja stranaka, Sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u bilo kojem drugom postupku pred MKSJ-om, ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ-om, ako se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku.

Analizirajući citirani član Zakona o ustupanju, Vijeće konstatuje da je prva formalna pretpostavka iz pomenute odredbe, a koja se odnosi na saslušanje stranaka i branioca, ispoštovana. Sud je dao priliku optuženom i njegovom braniocu da Sudu dostave svoja pismena izjašnjenja u pogledu prijedloga Tužilaštva.

³ **Tužilac protiv Dragomira Miloševića** predmet br. IT-98-29-T, presuda Pretresnog vijeća od 12.12.2007.godine

Prvenstvena svrha formalnog primanja na znanje je da se osigura efikasnost postupka, jer samim formalnim primanjem na znanje utvrđenih činjenica, Sud postiže pravosudnu ekonomiju u smislu da sažima konkretni postupak na ono što je od suštinskog značaja za izvođenje dokaza strana u postupku, čime se eliminiše neophodnost ponovnog dokazivanja činjenica koje su već ranije utvrđene u prethodnim postupcima. Navedeni ciljevi međutim ne mogu ići na uštrb pretpostavke nevinosti, prava na pravično suđenje i principa neposrednog izvođenja dokaza.

Naglašava se da je prva i osnovna briga Suda obezbijediti optuženom pravično suđenje bez odlaganja u skladu sa članom 13. ZKP BiH i članom 6. stav 1. Evropske konvencije. Dakle, sve dok ovaj princip nije narušen, dužnost je Suda da izbjegava nepotrebno korištenje vremena i resursa.

Kriteriji za odlučivanje o predloženim činjenicama

Imajući u vidu da ni Zakon o ustupanju predmeta niti ZKP BiH, ne sadrže kriterije koji moraju biti ispunjeni da bi se određena činjenica prihvatila kao prethodno utvrđena od strane MKSJ, vođen svojom obavezom poštivanja prava na pravično suđenje koje garantuje Evropska konvencija i ZKP BiH, Sud je primjenjivao kriterije koje je MKSJ utvrdio u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* (predmet br. IT-00-39-T). Da bi utvrđeni kriteriji bili ispunjeni, činjenica mora biti: 1) dovoljno određena, konkretna i ona koja se može identifikovati; 2) ograničena na činjenični nalaz i ne smije predstavljati karakterizaciju pravne prirode; 3-4) pobijana u postupku, te da je dijelom presude koja nije osporavana žalbom, odnosno koja je utvrđena pravosnažnom odlukom u žalbenom postupku; ili pobijana u postupku i čini dio presude koja se trenutno osporava po žalbi, ali sama nije predmetom žalbe; 5) ne potvrđuje krivičnu odgovornost optuženog; 6) nije predmetom racionalnog spora između strana u konkretnom postupku; 7) nije zasnovana na sporazumu o priznanju krivnje iz ranijih predmeta; 8) ne smije uticati na pravo optuženog na pravično suđenje.

U smislu prakse MKSJ i Suda BiH, Vijeće predstavlja sljedeće kriterije:

1. Činjenica mora biti dovoljno određena, konkretna i ona koja se može identifikovati

Da bi činjenica bila dovoljno određena, konkretna i ona koja se može identifikovati, ista mora biti preuzeta iz konkretnih pasusa presuda raspravnog ili žalbenog vijeća.⁴ Štaviše, ako je izvađena iz konteksta, činjenica mora biti razumljiva i imati isti ili barem sličan oblik onom koji je presuđen presudom raspravnog ili žalbenog vijeća iz kojeg je ista preuzeta.

2. Činjenica mora biti ograničena na činjenični nalaz i ne smije predstavljati karakterizaciju pravne prirode.

⁴ *Tužilac protiv Prlića*, IT-04-74-T, od 7.9.2006. godine

Karakterizacije pravne prirode obično se ocjenjuju u svakom pojedinačnom predmetu i tumači se restriktivno.⁵ Dok haška sudska praksa ima tendenciju izuzimanja svake činjenice koja u sebi ima sadržane pravne formulacije i prije svega upućuje na pravne zaključke⁶, Sud BiH je zauzeo stav da se i činjenice koje sadrže posredne elemente bića krivičnog djela mogu prihvatiti kao utvrđene⁷.

Međutim, ovo Vijeće je zadržalo konzervativni pristup i isključuje sve one predložene činjenice koje sadrže bilo kakve pravne zaključke ili pravne kvalifikacije u smislu načina izvršenja krivičnog djela, jer se time konkretna radnja počinjenja stavlja u širi kontekst ratnih dešavanja.

3-4. Činjenica ne smije biti predmetom žalbe ili preispitivanja koje je u toku

Samo se činjenice iz pravosnažnih odluka mogu formalno primiti na znanje⁸, odnosno, Sud ne može primiti na znanje presuđene činjenice ako se iste osporavaju u žalbi. S druge strane, ako su činjenice presuđene tokom postupka, a nisu predmetom žalbe, iste ostaju nepromjenjene, te se mogu formalno primiti na znanje čak iako nije još donešena pravosnažna odluka. Činjenica da se presuda osporava žalbom, sama po sebi, ne predstavlja dovoljan osnov da bi se odbacile sve činjenice presuđene tom odlukom.

5. Činjenica se ne može odnositi na postupke, ponašanje ili duševno stanje optuženog

Sud može formalno primiti na znanje činjenice u vezi odgovornosti optuženog u slučaju da se te činjenice ne odnose na postupke, ponašanje ili duševno stanje optuženog.⁹ Navedeno se odnosi na činjenice vezano za ponašanje drugih lica (pored optuženog) koja su učestvovala u zajedničkom zločinačkom poduhvatu navedenom u optužnici, ili na činjenice vezano za postupke i ponašanje lica podređenih optuženom.

⁵ MKSJ Odluka o utvrđenim činjenicama u predmetu protiv *Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, od 24.3.2005. godine

⁶ MKSJ Odluka o utvrđenim činjenicama u predmetu protiv *Žejka Mejakića et al.*, predmet br. IT-02-65-PT, od 1.4.2004. godine, str. 6, izuzimajući činjenice o postojanju „politike počinjenja nečovječnih djela protiv civilnog stanovništva“, te „djela počinjenih na osnovu širokog i rasprostranjenog te sistematskog okvira“

⁷ Vidi odluke o utvrđenim činjenicama u predmetima protiv *Radovana Stankovića*, predmet br. X-KR-05/70, od 13.7.2006. godine; *Gcjka Jankovića*, predmet br. X-KR-05/161, od 4.8.2006. godine; *Momčila Mandića*, predmet br. X-KR-05/58, od 5.2.2007. godine; *Kreše Lučića*, predmet br. X-KR-06/298, od 27.3.2007. godine

Također vidi rješenja Suda BiH u presudama raspravnog vijeća u predmetu *Neđo Samardžić*, predmet br. X-KR-05/49, od 7.4.2006. godine; prvostepena presuda u predmetu *Dragčje Paunović*, predmet br. X-KR-05/16, od 26.5.2006. godine; prvostepena presuda u predmetu *Boban Šimšić*, predmet br. X-KR-05/04, od 11.7.2006. godine, pasus 49; prvostepena presuda u predmetu *Marko Samardžija*, predmet br. X-KR-05/07, od 3.11.2006. godine; prvostepena presuda u predmetu *Radislav Ljubinac*, predmet br. X-KR-05/154, od 8.3.2007. godine.

⁸ *Tužilac protiv Ljubičića*, IT-00-41-PT, rješenje od 23.1.2003. godine

⁹ *Tužilac protiv Prlića*, IT-04-74-T, od 7.9.2006. godine

6. Činjenica nije predmetom (racionalnog) spora između strana u konkretnom postupku

Samo se činjenice koje nisu predmetom (racionalnog) spora između strana u konkretnom postupku mogu formalno primiti na znanje.

7. Činjenica ne može biti zasnovana na sporazumu o priznanju krivnje iz ranijih predmeta

Činjenica može biti prihvaćena kao utvrđena, ako je ista presuđena i nije zasnovana na sporazumu strana u ranijim postupcima, kao što su to činjenice koje potkrepljuju sporazum o priznanju krivnje.¹⁰ Činjenice koje su uistinu presuđene su one koje su preuzete iz predmeta gdje je žalbeno vijeće odlučivalo o meritumu, ili gdje nije uložena žalba.¹¹

8. Činjenica ne može uticati na pravo optuženog na pravično suđenje

Bezrazložno uopštene, nejasne, tendenciozne i sugestivne činjenice narušavaju princip pravosudne ekonomije.¹² U konačnoj analizi činjenica, Vijeće zadržava diskreciono pravo da odbaci čak i one činjenice koje ispunjavaju sve navedene preduslove ukoliko te činjenice u svojoj ukupnosti narušavaju pravo optuženog na pravično suđenje.

Cilj zakonodavca prilikom davanja diskrecionog prava sudu da prihvati „kao dokazane“ presuđene činjenice obuhvata ekonomičnost postupka, kao i zagovaranje prava optuženog na suđenje u razumnom roku, ali i uvažavanje svjedoka kako bi se smanjio broj sudova pred kojima oni moraju da ponove svoja svjedočenja koja često predstavljaju traumu za njih. Takva svrha je u skladu sa pravom optuženog da mu se sudi bez odlaganja kako to propisuje i član 13. ZKP BiH i član 6. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama.

Ova svrha međutim, mora slijediti princip presumpcije nevinosti. U protivnom ne bi se mogla izbjeći situacija da se dokazni postupak *de facto* okonča na štetu optuženog i prije nego se neposredno provedu svi dokazi u predmetu. Ovaj Sud mora osigurati prava optuženog u ovom predmetu prema propisima BiH i Evropskoj konvenciji, pa je Vijeće, prilikom odlučivanja, imalo u vidu granice postavljene garancijama iz člana 6. Evropske konvencije, te člana 13. i 15. ZKP BiH prilikom korištenja svog diskrecionog prava iz člana 4. Zakona o ustupanju u ovom predmetu.

Prihvatanjem utvrđenih činjenica kao dokazanih ne krši se prezumpcija nevinosti, pravo na odbranu kao ni pravo na pravično suđenje zagarantovano članom 6. Evropske

¹⁰ *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, IT-02-54-T, od 5.6.2002. godine, str.3

¹¹ *Ibid*, str. 5.

¹² MKSJ Odluka o presuđenim činjenicama u predmetu *Vujadin Popović i drugi*, predmet br. IT-05-88-T, od 26.9.2006. godine, pasus 16.

konvencije o ljudskim pravima. Vijeće napominje da prihvatanje kao dokazanih činjenica utvrđenih u postupcima pred MKSJ nije u suprotnosti sa članom 6. Evropske konvencije uz uslov da njihovo korištenje ne smije da dovede u pitanje pravičnost postupka kao cjeline.

Obzirom da u konkretnom slučaju prihvaćene činjenice ni na koji način ne inkriminiraju optuženog Zorana Dragičevića, te da nisu neoborive, teret dokazivanja i dalje leži na tužiocu. Prihvaćene činjenice će u konačnici podlijetati slobodnoj ocjeni dokaza od strane ovog Vijeća, kada će biti sagledane u kontekstu svih provedenih dokaza u postupku, pri čemu Sud nije vezan formalnim dokaznim pravilima niti utvrđene činjenice imaju veću dokaznu snagu od drugih dokaza u ovom predmetu.

Osim toga, brojni kriteriji kojima se Sud rukovodi prilikom donošenja odluke treba da osiguran da prihvatanje utvrđenih činjenica ne ide na štetu optuženog, pa je tako korisno napomenuti da je Sud odbio prihvatanje svih činjenica koje na bilo koji način inkriminiraju optuženog odnosno koje bi na bilo koji način ukazivale na njegovu krivicu. Odbijene su sve činjenice koje predstavljaju pravna shvatanja i zaključke vijeća MKSJ, dok su neke činjenice teritorijalno i vremenski irelevantne za konkretan predmet protiv optuženog Zorana Dragičevića.

Iz tih razloga neosnovan je prijedlog Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica pod brojem 2, 3, 4, 5, 7 i 8 iz predmeta *Tužilac protiv Dragomira Miloševića*, činjenice pod rednim brojem 2, 4, 5, 9, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35 i 36 iz predmeta *Tužilac protiv Stanislava Galića*, kao i činjenice pod rednim brojem od 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72 *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*.

Shodno svemu navedenom, Sud je u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju predmeta, donio odluku o prihvatanju utvrđenih činjenica, što u konkretnom slučaju ima težinu procesne odluke Vijeća o prihvatljivosti ili neprihvatljivosti bilo kojeg drugog dokaza predloženog tokom postupka, pa shodno tome, na predmetno rješenje nije dopušteno ulaganje posebne žalbe, jer ovakva vrsta odluke spada u domen rukovođenja glavnim pretresom. Međutim, dozvoljena je žalba na ovakvu odluku suda u okviru žalbe na presudu.

B. ODBIJANJE PRIJEDLOGA ODBRANE ZA VJEŠTAČENJE

6. Na nastavku glavnog pretresa od 25.9.2013. godine, branilac optuženog je predložio dva vještačenja optuženog i to: **1.** vještačenje po vještaku neuropsihijatru, obzirom da je po kazivanju odbrane, optuženi pretrpio moždani udar, da je imao parezu, te da se liječi na neuropsihijatriji, te **2.** vještačenje po vještaku opšte i plastične hirurgije, na

okolnost tetovaža koje su kod optuženog dokazom T-17¹³ konstatovane.

7. Tužilaštvo se protivilo navedenim prijedlozima.

8. Vijeće je odbilo oba navedena prijedloga odbrane iz razloga koji slijede.

9. Kada je u pitanju prvi prijedlog koji se suštinski svodi na pitanje sposobnosti optuženog da prisustvuje glavnom pretresu i da učestvuje u predmetnom postupku, Vijeće se rukovodilo odredbom člana 110. stav 1. ZKP BiH, koja u relevantnom dijelu propisuje:

Ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena uračunljivost osumnjičenog, odnosno optuženog, (...), ili da zbog duševnih smetnji nije sposoban učestvovati u postupku, odredit će se psihijatrijsko vještačenje.

10. Slijedom navedene odredbe, a dodatno imajući u vidu odredbe člana 250, 252. i 388. ZKP BiH, Vijeće je ustanovilo da tokom postupka nije primijetilo bilo kakve devijacije u ponašanju optuženog iz čega bi izvelo zaključak da optuženi ima bilo kakve psihičke probleme, a što bi na koncu opravdalo izvođenje predloženog vještačenja. Naime, iz iskaza optuženog proizilazi da je optuženi imao moždani udar, usljed čega su nastupile posljedice po motoriku optuženog (djelimična oduzetost lijeve strane tijela). Optuženi je dodatno naveo da „zaboravlja šta je jučer bilo“.

11. Na okolnost zdravstvenog stanja optuženog u spis je uložen dopis – Izveštaj Centra za mentalno zdravlje o specijalističkom pregledu, Dom zdravlja Bijeljina, Specijalistička ambulanta od 16.4.2013. godine (prof. dr. sc. Novaković Milan) sa dijagnozom U nalazu je zaključeno da se optuženi upućuje na ispitivanje i liječenje u Banja Luku, na kliniku za psihijatriju. Na kraju je navedeno „kontrola za 4 sedmice“. Eventualna dodatna dokumentacija o daljem liječenju optuženog, iz koje bi se ustanovila priroda, postupak i rezultati liječenja optuženog, Sudu nije dostavljena.

12. Suprotno navedenom kazivanju optuženog, a slijedom stanja predmetnog spisa, navedene činjenice nisu uvjerile Vijeće da je predloženo vještačenje nužno. Dodatno, u opservaciji ponašanja optuženog tokom aktivnog učestvovanja u postupku, te svjedočenju u svojstvu svjedoka, Vijeće nije našlo da je isključena ili smanjena uračunljivost optuženog, odnosno da zbog duševnih smetnji nije sposoban učestvovati u postupku. Vijeće dodatno napominje da odbrana optuženog predmetni prijedlog podnosi tek pred kraj izvođenja dokaza odbrane, što je po ocjeni Vijeća i usmjereno na odugovlačenje postupka. Također, iz dopisa Centra za mentalno zdravlje, u kojem se u zaključku, u vezi sa daljim liječenjem optuženog, uopće ne navodi dijagnoza koja bi upućivala na zaključak postojanja pretrpljenog moždanog udara, kao i posljedica istog, prevashodno, po psihičko zdravlje optuženog, dok se kao terapija navodi „suport, dosta tečnosti, te bromazepam 3x dnevno (1/2, 1/2 + 1), te dodatno 1/2 tablete po potrebi, kao i Msprotilin 1/2 tabl.uvečer“. Kao uzrok nastupjelom stanju zbog kojeg je optuženi i tražio pregled ljekara, kako to iz

¹³ Karton lične karte na ime Dragičević Zoran i daktiloskopski karton na ime Dragičević Zoran i tri fotografije (T-17)

dopisa Centra za mentalno zdravlje i proizilazi, je „duževremeno ispitivanje optuženog u vezi sa mogućom krivicom iz rata“.

13. Kada su u pitanju određena odstupanja u iskazu optuženog, u odnosu na njegove ranije iskaze, koje je optuženi pravdao činjenicom da općenito zaboravlja, Vijeće to nije pripisalo isključenju ili smanjenoj uračunljivost optuženog, niti eventualnim duševnim smetnjama na strani optuženog, već logičnim i očekivanim devijacijama u njegovom kazivanju obzirom da isti i ima interes da događaje o kojima je svjedočio, a vezano za njegovu ulogu u istim, i prikaže drugačijim u odnosu na ono kako su se objektivno i desili.

14. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće je zaključilo da u konkretnom slučaju ne postoji sumnja po pitanju uračunljivosti optuženog, zbog čega je odbilo prijedlog za psihijatrijsko vještačenje optuženog. U prilog ovakvog zaključku Vijeća ide i činjenica da je u zaključku ordinirajućeg ljekara navedeno „kontrola za 4 sedmice“ što po ocjeni Vijeća i podrazumijeva sasvim rutinsku kontrolu zbog propisane terapije, a nikako zaključak koji osnovano ukazuje na isključenu ili smanjenu uračunljivost optuženog, odnosno duševne smetnje koje bi onemogućile optuženog da aktivno učestvuje u postupku.

15. Vezano za prijedlog za vještačenje po vještaku opšte i plastične hirurgije, Vijeće se u svojoj odluci rukovodilo činjenicom da je i sama oštećena „A-1“ kojoj je Vijeće poklonilo vjeru, u svom iskazu pred sudom, a vezano za činjenične događaje iz tačke 5 izreke presude, nedvojbeno potvrdila da se nije tuširala sa optuženim, zbog čega (ne)postojanje tetovaža na tijelu optuženog nije relevantno za odlučne činjenice u konkretnom slučaju. Stoga, Vijeće je ovaj prijedlog za vještačenje odbilo kao irelevantan i suvišan.

C. PRIGOVOR ODBRANE U SKLADU SA ČLANOM 85. ZKP BIH

16. Tokom direktnog ispitivanja svjedoka Bajramović Harisa, Čoho Esada, „A-2“, „A-4“, „A-6“, tužilac je svjedocima predočio fotografije T-17 iz dakriloskopskog kartona optuženog.

17. Prilikom predočavanja navedenih fotografija svjedoku, odbrana je prigovorila na način prepoznavanja optuženog putem navedenih fotografija, pozivajući se na odredbu člana 85. ZKP BiH. Tužilaštvo se u tom pravcu očitovala obrazloživši da se u konkretnom i ne radi o procesnoj situaciji koju propisuje odredba člana 85. ZKP BiH.

18. Vijeće je dozvolilo izvođenje navedenog dokaza na opisani način nalazeći da se u konkretnom ne radi o procesnoj situacija koju propisuje odredba člana 85. ZKP BiH. Naime, predočavanje fotografije optuženog svjedoku, podrazumijeva sastavni dio identifikovanja optuženog u okviru iskaza svjedoka na glavnom pretresu. Tada svjedok, nakon što je prethodno govorio o konkretnim događajima, dovodeći optuženog u njihov vremenski i geografski kontekst, na način da je spontano i samoinicijativno opisao karakteristično ponašanje i ulogu optuženog, predočavanjem fotografije optuženog iz

daktiloskopskog kartona, potvrđuje da je osoba sa fotografije upravo osoba koju je prethodno i opisao. Stoga, ovakvo postupanje i nije bilo prepoznavanje optuženog u smislu odredbe člana 85. ZKP BiH, već identifikacija optuženog u sklopu iskaza svjedoka na glavnom pretresu, zbog čega je navedeni prigovor odbrane valjalo odbiti kao neosnovan.

D. ISKLJUČENJE JAVNOSTI

19. Na nastavku glavnog pretresa održanog 4.9.2013. godine, nakon saslušanja stranaka i branioca, javnost je djelimično bila isključena radi zaštite ličnog i intimnog života predloženog svjedoka Budimir Željka u smislu odredbe iz člana 235. ZKP BiH. Nastavak ove procesne situacije rezultirao je čitanjem iskaza predloženog svjedoka, o čemu će u nastavku biti više riječi.

E. IZUZETAK OD NEPOSREDNOG IZVOĐENJA DOKAZA

20. Na nastavku glavnog pretresa održanog 4.9.2013. godine, u smislu odredbe iz člana 273. stav 2. ZKP BiH, a po pribavljenoj saglasnosti stranaka i branioca, iskaz svjedoka Budimir Željka, koji je uložen kao dokaz O-1, je pročitan.

21. Naime, nakon što je pozvani svjedok Budimir Željko pristupio na Sud, Odjeljenje Suda za podršku svjedocima je zabilješkom od 30.8.2013. godine, obavijestilo Vijeće o zdravstvenom stanju pozvanog svjedoka Budimir Željka, koji boluje od zarazne bolesti. Nakon saopštavanja sadržaja navedene zabilješke strankama i braniocu, iako je svjedok prethodno pristupio u Sud, Vijeće je opozvalo poziv za svjedoka, nakon čega je, kako je to prethodno i navedeno, iskaz svjedoka (O-1) pročitan.

22. Pri navedenom, Vijeće se rukovodilo odredbom člana 273. stav 2. ZKP BiH, slijedom koje zapisnici o iskazima u istrazi mogu se po odluci vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele, ili se ne mogu pronaći, *ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih uzroka.*

23. Iako je pozvani svjedok Budimir Željko prethodno pristupio Sudu, Vijeće je citiranu procesnu odredbu našlo jedinom primjerenom nastaloj procesnoj situaciji. Naime, kao najčešći slučajevi odstupanja od nesporednog izvođenja dokaza, koji se tiču konkretne procesne situacije, su nepoznata adresa i mjesto prebivališta svjedoka, elementarna nepogoda, prekid komunikacije, objektivni uslovi koji se tiču pitanja međunarodne pravne pomoći u širem smislu i sl.

24. Nesporno je da je pozvani svjedok pristupio u zgradu Suda, međutim, navedena odredba procesnog zakona, u širem smislu, podrazumijeva dolazak svjedoka na glavni pretres u svrhu nesporednog davanja iskaza pred Vijećem, a ne doslovno "dolazak pred Sud", pa imajući u vidu objektivnu okolnost njegovog narušenog zdravstvenog stanja, koje

je usto zarazno za ostale prisutne na nastavku glavnog pretresa, njegov dolazak na glavni pretres je bio nemoguć odnosno znatno otežan iz važnih uzroka. Slijedom navedenog, Vijeće je opozvalo poziv za navedenog svjedoka, nakon čega je njegov iskaz, a kako je prethodno i opisano, pročitano.

25. Imajući u vidu dokaznu snagu dokaza iz člana 273. stav 2. ZKP BiH, a što je i situacija u konkretnom slučaju, na istima se ne može, u odlučujućem dijelu, zasnivati presuda, o čemu je Vijeće i u ovoj konkretnoj procesnoj situaciji neizostavno vodilo računa.

F. NASTAVAK ODGOĐENOG GLAVNOG PRETRESA (ČLAN 251. STAV 2. ZKP BIH)

26. Tokom dokaznog postupka, između nastavaka glavnog pretresa od 27.6.2013. godine i 14.8.2013. godine, protekao je rok od 30 dana. S tim u vezi, stranke i odbrana su konstatovala da se ne protive probijanju roka od 30 dana između dva nastavka glavnog pretresa. Na nastavku glavnog pretresa 14.8.2013. godine, ponovo je otvoren glavni pretres, dok u smislu odredbe člana 251. stav 2. ZKP BiH, a uz saglasnost stranaka i odbrane u tom pravcu, sud nije ponovo izvodio dokaze već su svi ranije izvedeni dokazi prihvaćeni u ovom postupku.

G. OBJAVA PRESUDE - ČLAN 286. STAV 1. (VRIJEME I MJESTO OBJAVLJIVANJA PRESUDE)

27. Članom 286. stav 1. ZKP BiH, propisano je : „Pošto je presuda izrečena, Sud će je odmah objaviti. Ako sud nije u mogućnosti da istog dana po završetku glavnog pretresa izrekne presudu, odložiti će objavljivanje presude najviše za tri dana i odrediti će vrijeme i mjesto objavljivanja presude“.

28. Dana 30.10.2013. godine, održano je ročište na kojem je odbrana završila sa izlaganjem svojih završnih riječi, a obzirom da sud nije bio u mogućnosti na istom ročištu izreći presudu, objavljivanje presude je odgođeno. Međutim, ročište za izricanje presude, a uz saglasnost stranaka i branioca, održano je 22.11.2013. godine, iz razloga što Vijeće, zbog zauzetosti članova Vijeća na drugim predmetima, nije bio u mogućnosti izreći presudu u zakonom predviđenom roku. Vijeće napominje da stranke ni odbrana nisu imali prigovore na takvu odluku Vijeća. Također, Vijeće je cijenilo i činjenicu da se u konkretnom slučaju ne radi o pritvorskom predmetu, iz kojeg razloga, dodatno, nije bilo nužnosti za hitnošću u postupanju u okviru navedenog.

29. Zaključno, ovakvo postupanje Vijeća je u skladu sa praksom Suda u predmetima ratnih zločina.¹⁴

¹⁴ Vidi npr. pravosnažne predmete Terzić Albina (S1 1 K 005665 11 krl), Gazdić Jasko (S 1 1 K 005718 11 krl), i dr.

V. ZAVRŠNE RIJEČI

A. ZAVRŠNE RIJEČI TUŽILAŠTVA BiH

30. U svom završnom izlaganju, tužilaštvo je, prije svega, ukazalo na primjenu materijalnog zakona u konkretnom slučaju, osvrćući se pri tome na pravnu analizu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu "Šimšić protiv BiH" (Aplikacija br. 51552/10 od 10.4.2012. godine), te u predmetu "Maktouf i Darjanović" (Aplikacija br.2312/08 i 34179/08 od od 18.7.2013. godine).

31. Nakon detaljnog osvrta na pravne i činjenične osnove konkretnog predmeta, tužilaštvo je zaključno istaklo da radnje koje je preduzeo optuženi sadrže sva bitna zakonska obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH.

B. ODBRANA OPTUŽENOG

32. Branilac optuženog, advokat Tomić Dušan je u svom izlaganju naveo da Vijeće shodno članu 283. ZKP BiH, treba odbaciti optužbu istakavši da Sud BiH nije nadležan za vođenje ovog postupka. Branilac je pri tome ukazao i na izvedene dokaze odbrane na okolnost bića krivičnog djela u konkretnom slučaju, budući da se tokom istrage pred Kantonalnim sudom u Sarajevu, protiv optuženog vodio postupak za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

33. Nakon detaljnog osvrta na izvedene dokaze, branilac je predložio da se u konkretnom slučaju ima primijeniti KZ SFRJ, istakavši pri tome kao olakštavajuće okolnosti na strani optuženog njegovu porodičnost, zdravstveno stanje optuženog, korektno držanje pred sudom, te činjenicu protoka vremena od predmetnih događaja.

VI. OCJENA DOKAZA – OPĆENITO

34. Cijeneci izvedene dokaze pojedinačno i u njihovoj međusobnoj povezanosti, Vijeće je odluku kao u izreci donijelo iz razloga koji slijede:

35. Prije svega, Vijeća napominje da se prilikom ocjene dokaza rukovodio načelom slobodne ocjene dokaza iz člana 15. ZKP BiH, te vodeći računa o odredbi iz člana 290. stav 7. ZKP BiH, pri čemu ističe da se u donošenju odluke nije oslanjalo na dokaze koji nisu relevantni za presuđenje u ovom krivičnom predmetu. Osim relevantnosti, Vijeće je neizostavno vodilo računa o zakonitosti i vjerodostojnosti cijenjenih dokaza, uz napomenu da se u njihovoj ocjeni koncentrisalo samo na bitne elemente krivičnog djela za koje se optuženom sudilo.

VII. ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI – PROGON

36. Optuženi Dragičević Zoran je oglašen krivim za izvršenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana **172. stav 1. tačke h) KZ BiH (progon)**, i to mučenjem, zatvaranjem, drugim nečovječnim djelima i pljačkom u vezi sa članom 29. KZ BiH, te silovanjem.

37. Navedena odredba glasi:

„Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:

...

h) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonom ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine;

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora”.

A. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI IZ ČL.172. KZBIH

38. Da bi se u skladu sa odredbom iz člana 172. KZ BiH, radnje optuženog mogle okarakterisati kao „zločini protiv čovječnosti“, bilo je potrebno utvrditi da su ispunjeni sljedeći opći elementi ovog krivičnog djela:

1. Postojanje širokog ili sistematičnog napada
2. Da je napad usmjeren protiv civilnog stanovništva
3. Da je optuženi znao za takav napad i da su njegove radnje dijelom tog napada (nexus)

1. Postojanje širokog ili sistematičnog napada

39. Prije svega, Vijeće napominje da pod riječju „napad“ u konkretnom slučaju ne podrazumijeva isključivo borbenu komponentu napada, već širi konteksta napada na civilno stanovništvo koji podrazumijeva zatvaranje i mučenje Čoho Esada i Burdžović Jusufa, silovanje oštećene „A-1“, druga nečovječna djela prema oštećenim „A-2“, „A-3“ i „A-5“, te dokazano otuđenje imovine oštećenih.

40. Dakle, napad ne podrazumijeva samo njegovu oružanu/borbenu komponentu,

odnosno upotrebu oružane sile, već širi kontekst napada na civilno stanovništvo, koji podrazumijeva činjenje niza aktivnosti koje uključuju vršenje nasilnih radnji prema stanovništvu, a što je saglasno i praksi MKSJ (predmeti Kunarac i drugi, Kordić i Čerkez i dr).

41. Kako bi utvrdilo karakter napada na civilno stanovništvo, Vijeće je imalo u vidu i stavove izražene u presudama Međunarodnog Krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) kojima su definisani faktori pri ocjenjivanju rasprostranjenosti ili sistematičnosti napada, pa tako "U procjenjivanju što napad čini rasprostranjenim ili sistematičnim sudsko Vijeće mora prvo identifikovati stanovništvo koje je objekt napada, a zatim, u svjetlu metoda, sredstava resursa i rezultata napada na to stanovništvo ustanoviti da li je napad doista bio rasprostranjen ili sistematski. Posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti ili bilo koji prepoznatljivi obrazac zločina, mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od uslova, odnosno da li je rasprostranjen ili sistematski ili pak ispunjava oba uslova."¹⁵

42. Nadalje, za postojanje zločina protiv čovječnosti, a što je Vijeće i utvrdilo u konkretnom slučaju, potrebno je ne samo postojanje napada, već utvrđenje napada sa svojstvima rasprostranjenosti ili sistematičnosti. S tim u vezi, Vijeće je našlo dokazanim oba elementa napada u njihovom kumulativnom određenju, neovisno od činjenice što je zakonodavac postavio alternativno ispunjenje zahtjeva u tom pravcu.

43. Pridjev „rasprostranjen“ podrazumijeva napad koji je po svojoj prirodi opsežan i za posljedicu ima veliki broj žrtava". Također, zločin može biti rasprostranjen ili počinjen u širokim razmjerama zbog kumulativnog efekta niza nečovječnih djela ili zbog jedinstvenog efekta jednog jedinog djela izuzetno velikih razmjera. Pridjev „sistematski“ ukazuje na organizovanu prirodu djela nasilja i na malu vjerovatnost da je do tih djela došlo nasumice.¹⁶

44. Pri analizi karaktera samoga napada, Vijeće je razmotrilo širi kontekst stanja na području opštine Novo Sarajevo u periodu obuhvaćenom optužnicom. Pri tome, Vijeće je imalo u vidu brojne utvrđene činjenice u postupcima pred MKSJ koje su prihvaćene u ovom postupku, a iz kojih proizilazi da je oružani sukob u Sarajevu izbio nakon što je Evropska zajednica 6. aprila 1992. priznala BiH kao suverenu državu. Također, iz prihvaćenih činjenica iz presude u predmetu *MKSJ protiv Stanislava Galića*, proizilazi da je nakon izbijanja oružanog sukoba, vršen veliki broj djela nasilja koji su predstavljali sastavni dio sukoba. Posljedica takvog stanja je i dokaz Suda S-1¹⁷, slijedom kojeg je ratno stanje u RBiH proglašeno 20. juna 1992. godine.

¹⁵ Presuda Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i dr.*(parag.95)

¹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, parag. 648, drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i dr.* (parag. 94), prvostepena presuda *Blaškić* (parag.206)

¹⁷ Odluka o proglašenju ratnog stanja broj PR broj 1201/92 od 20.6.1992.godine, Sarajevo

45. Nadalje, slijedom iskaza svjedoka, ustanovljeno je postojanje širokog i sistematičnog napada na području Grbavice, opština Novo Sarajevo počevši od 2.5.1992. godine pa do kraja mjeseca jula 1993. godine

46. Naime, izjašnjavajući se na te okolnosti, svjedoci su saglasno naveli da je napad počeo 2. maja 1992. godine, odnosno čak i ranije, kada je počela dolaziti vojska, bile su uspostavljene barikade, nakon čega se više nisu ni mogli slobodno kretati, niti ići na posao. Saglasno su naveli i da je u tom periodu počela dolaziti srpska vojska i paravojska, pri čemu je svjedok Čoho Esad u svom iskazu naveo da je 2. maja 1992. godine na Grbavicu došla vojska, te da se te prilike tenk parkirao ispred njegovog haustora, kada su se pojavili vojnici s čarapama na glavi. Naveo je da je još u aprilu kretanje bilo ograničeno zbog barikada koje su se pojavile na Mostu "Bratstva i Jedinstva".

47. Svjedok "A-2" je naveo da nakon marta 1992. godine, više nije mogao ići na posao, dok je svjedokinja "A-3" navela da se na posao nije moglo ići nakon aprila 1992. godine. Navela je da je tada srpska vojska došla na Grbavicu, postavljene su barikade i rečeno je stanovništvu "šta mogu, a šta ne mogu". Svjedokinja "A-1" je u svom iskazu navela da se 2. maja 1992. godine, spustila pravoslavna vojska na Grbavicu, te da su došli tenkovi i "Bijeli orlovi". Navela je da i prije tog događaja, stanovništvo nije smjelo zaključavati vrata, te da je u stanove "mogao ući ko je htio". Potom su im uzeli lične karte kako bi ih evidentirali za prisilan rad, pa su tako i svjedokinju evidentirali. Žene, koje su kao i svjedokinja, bile evidentirane za prisilne radove, bile su muslimanske nacionalnosti. Svjedokinja "A-4" je u svom iskazu navela da su barikade na Grbavici počele u martu 1992. godine, a da je na posao išla do 1. ili 2. maja 1992. godine. Početkom maja, kada je krenula kod sestre, vraćena je s barikade. Nakon otpočinjanja sukoba, angažovana je u radni vod na način da je došla naredba da se mora javiti u štab u "Digitron"-u, što je i učinila. I optuženi je u svom iskazu naveo da se nakon prvih barikada u Sarajevu 1992. godine, tačnije na lokalitetu Grbavica I i II, nalazio veliki broj formacija JNA, vojne policije, "Bijelih orlova", te dobrovoljačkih jedinica. I svjedok Bajramović Haris je 2. maj 1992. godine, označio kao dana kada je Grbavica zauzeta od strane srpske vojske. Svjedok je potom uhapšen i angažovan u radni vod.

48. Nakon opisanih događaja koji su označili početak napada, a dovedeno u vezu sa ulogom optuženog u istim, nastupio je niz nasilnih radnji u njihovom kontinuitetu sve do kraja jula 1993. godine.

49. Naime, oslanjanjem na navedene dokaze, Vijeće je ustanovilo da je napad na Grbavicu, opština Novo Sarajevo, počeo 2.5.1992. godine, dolaskom vojske i paravojske, kada je nesrpsko stanovništvo Grbavice odstranjeno iz društvenog i profesionalnog života zajednice, a sloboda kretanja im je bila drastično ograničena. Svi svjedoci, koji su se na navedeno i očitovali, saglasno su govorili o svim aspektima napada koji su se potom i realizovali, a koji su se ogledali u ograničenju slobode kretanja i kontrole kretanja, oduzimanju imovine, odlasku na prisilne radove, mučenjima, zatvaranjima i dr, ističući da je napad i bio usmjeren prema nesrpskom stanovništvu, zbog čega je Vijeće zaključilo da je primarni cilja napada i bilo civilno nesrpsko stanovništvo, a o čemu će

više biti riječi u okviru statusa lica prema kojima je napad i usmjeren. Isto tako, svjedoci su se saglasno očitovali na okolnost opsežnosti napada obzirom na brojnost niza nečovječnih djela i žrtava, zbog čega je Vijeće zaključilo da je napad na Grbavicu, opština Novo Sarajevo, bio *široko rasprostranjen*.

50. Nadalje, analizirajući karakter i okolnosti napada, Vijeće je utvrdilo da je isključena svaka mogućnost da je do napada na civilno stanovništvo došlo nasumice, jer se sve nevedeno odvijalo po uhodanom i kontinuiranom obrascu ponašanja, što mu daje karakter *sistematičnosti*. Naime, Vijeće je utvrdilo da je napad, koji se ogledao u zatvaranju stanovništva, ogrničenju i kontroli njihovog kretanja, nesmetanim uznemiravanjem stanovništva upadanjem u njihove stanove, pljačkanje imovine i dr. i imao obilježja i aspekte jedne organizacije i unaprijed dogovorenog sistema. U prilog ovom je i činjenica da se navedeno dešavalo pred očima lokalnih vlasti i uz učešće vojske i paravojske.

51. Dakle, oslanjanjem na izvedene dokaze, Vijeće je našlo dokazanim da je u periodu 2.5.1992. godine pa do kraja mjeseca jula 1993. godine, na području Grbavice, opština Novo Sarajevo, postojao širok i sistematičan napad.

2. Usmjerenost napada protiv civilnog stanovništva

52. Napad je usmjeren protiv civilnog stanovništva ako je ono primarni cilj napada. Izraz „usmjeren protiv“ je formulacija koja podrazumjeva da civilno stanovništvo nije uzgredni cilj napada, dok izraz „stanovništvo“ ne znači da predmetom napada mora biti cjelokupno stanovništvo geografskog područja u kojem se napad odvija¹⁸.

53. Kada je u pitanju status lica prema kojima su počinjene dokazane radnje izvršenja, Vijeće prevashodno ukazuje na opću odredbu zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine, prema kojem se civilima imaju smatrati *“osobe kcje ne učestvuju neposredno u nepr.jate.jstvima, podrazum.jevajuči tu i pripadnike oružanih snaga kcji su položili oružje i osobe onesposobjene za borbu us.jed bolesti, ran.javar.ja, lišer.ja slobode ili iz kcjeg bilo drugog uzroka*¹⁹. U slučaju sumnje da li je neka osoba civil, ta osoba smatrat će se civilom.

54. Na osnovu činjenica koje su detaljno obrazložene prilikom ocjene postojanja i karaktera napada, Vijeće nalazi da nema nikakve sumnje da su sva lica prema kojima je bio usmjeren napad, pa tako i oštećeni iz izreke ove presude, bili civili. Svi svjedoci tužilaštva su potvrdili da se napad odvijao isključivo prema civilnom stanovništvu koje nije imalo oružje ni uniformu, niti su djelovali u okviru borbenog konteksta. Radilo se o

¹⁸ Vidjeti predmet *Kunarac i dr.*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ, paragraf 90.

¹⁹ (čl.3.stav 1. Tačka a) Žen.konv.o zaštiti civilnih osoba (Ovim članom je propisano da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju, imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu

osobama koje nisu bile vojno angažovane, koje nisu bile u uniformi, niti su pružale ikakav otpor.

55. Isto tako, Vijeće je utvrdilo da je cilj napada bilo nesrpsko stanovništvo obzirom da su svjedoci, očitujući se na tu okolnost, saglasno naveli da se opisani napad i odvijao samo i isključivo prema nesrpskom stanovništvu.

56. Imajući u vidu navedeno, Vijeće nalazi dokazanim da je primarni cilj napada, koji je bio širok i sistematičan, bilo civilno nesrpsko stanovništvo Grbavice, opština Novo Sarajevo.

57. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi da je nesporno utvrđeno da je u periodu od 2. maja 1992. godine pa do kraja jula 1993. godine, na području sarajevske opštine Novo Sarajevo, naselje Grbavica, postojao širok i sistematičan napad VRS i paravojnih jedinica na civilno nesrpsko stanovništvo.

3. Radnje optuženog su bile dijelom napada i on je znao za napad (nexus)

58. Kada su u pitanju dokazi u prilog zaključku Vijeća da su radnje optuženog bile dijelom napada i nexus njegovih radnji i napada, Vijeće je analiziralo 3 grupe dokaza, i to: 1. materijalne dokaze iz kojih proizilazi svojstvo optuženog u ulozi vojnika²⁰, 2. iskaz optuženog u ulozi svjedoka na glavnom pretresu²¹, te 3. iskaze svjedoka oštećenih i drugih svjedoka u vezi sa njihovim spoznajama o ulozi optuženog prilikom njihovih neposrednih susreta s njim.

59. Naime, slijedom dokaza odbrane O-13, a što je potvrđeno i dokazom tužilaštva T-11, proizilazi da je optuženi evidentiran u VP 7512 dvokratno i to u periodu od 4.4.1992. godine do 31.12.1992. godine (u ulozi vojnika), i u periodu 20.9.1993. godine do 16.11.1993. godine (u ulozi poručnika - vozača). Za oba navedena perioda, navedeno je da je optuženi istupio svojevolumno, tačnije, za period 4.4. do 31.12.1992. godine, navedeno je da je napustio jedinicu, a za period 20.9. do 16.11.1993. godine navedeno je da je ispis iz evidencije samovoljan. Imajući u vidu da se radi o zvaničnoj evidenciji Ministarstva rada i boračko-invalidske zaštite Vlade RS, uz popratni akt od 6.6.2013. godine (O-13), odnosno Odjeljenja za boračko invalidsku zaštitu i civilnu zaštitu grada Bijeljina, za Vijeće nije bila sporna autentičnost i zakonitost navedenih dokaza.

60. Nadalje, optuženi je u svom iskazu na glavnom pretresu naveo da je bio pripadnik VP 7512, u ulozi vojnog policajca, da je dužio dvodjelnu maskirnu uniformu, beretku i smeđi kaiš, te da je od naoružanja dobio poluautomatski pištolj „Škorpion“ sa dva okvira, navodeći da je pripadao jedinici, koja je imala sjedište u prostorijama „Digitron Buje“ na

²⁰ Dopis Tužilaštvu BiH od Ministarstva rada boračko-invalidske zaštite i zaštite CŽR broj 16-03/3.2-1-835-2633/13 od 6.6.2013.godine (O-13); Odgovor na zahtjev - Grad Bijeljina, Odjeljenja za boračko invalidsku zaštitu i civilnu zaštitu broj 02/7-832-1-41/13 od 15.2.2013.godine (T-11);

²¹ Nastavci glavnog pretresa od 27.6 i 25.9.2013. godine

Grbavici, a koja jedinica je pripadala Sarajevsko-Romanijskom korpusu. Istovremeno, istakao je da je u vojsci bio isključivo u ulozi običnog vojnika, bez specifičnih činova ili odličja.

61. Kad je u pitanju poimanje optuženog od strane svjedoka-oštećenih, Vijeće je imalo u vidu da su ga svi, govoreći o susretu s njim, spominjali jednoobrazno, u ulozi naoružanog vojnika, što na koncu, ni opušeni, kada je upitanju njegov vanjski izgled, i ne spori.

62. Svjedoci Čoho Esad, „A-5“ i „A-6“, su u svojim iskazima naveli da je osoba koju su identifikovali kao „Krompir“, u situaciji kada su govorili o konkretnom događajima, na glavi imala beretku. Odbrana je tokom postupka insistirala na izjašnjenju svjedoka u pogledu boje beretke. Međutim, imajući u vidu sveukupne okolnosti konstantnog straha, te činjenicu da su svjedoci pretrpjeli nesvakidašnja iskustva u ratnim okolnostima, sasvim je logično da se ne mogu sjetiti boje beretke, dok su s druge strane, činjenica da je beretka bila zelena ili crvena, koje boje su svjedoci najčešće i navodili u tim prilikama, za Vijeće je nebitna odrednica događaja. Na koncu, činjenica je da su svjedoci, optuženog u tim trenucima nedvojbeno prepoznali, dodatno navodeći da je bio u ulozi naoružanog vojnika, u uniformi, sa beretkom na glavi, što je i sam optuženi u svom iskazu, također, potvrdio.

63. Stoga, oslanjanjem na navedene dokaze, Vijeće je utvrdilo da je optuženi, u vrijeme izvršenja krivičnog djela, formacijski bio u sastavu snaga koje su učestvovala u širokom i sistematičnom napadu na područje Grbavice, opština Novo Sarajevo, odnosno isti je bio pripadnik vojske tadašnje Srpske Republike BiH, koju činjenicu je u svom svjedočenju potvrdio i sam optuženi.

64. U pogledu utvrđivanja nužne *mens rea* kod krivičnog djela zločini protiv čovječnosti, počinitelj mora, ne samo imati namjeru da počini krivično djelo, nego mora i znati da njegova djela ulaze u okvir niza rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac.²² Počinitelj ne mora biti upoznat sa pojedinostima napada, niti mora odobravati kontest u kojem se čine njegova djela.²³ Dovoljno je da optuženi razumiju opšti kontekst u kome su djelovali.²⁴

65. Ako se navedeno sagleda u kontekstu masovnosti samoga napada, te sveobuhvatnosti djelovanja srpskih snaga prema civilnom nesrpskom stanovništvu, opravdano je zaključiti da je optuženi, kao osoba koja je u navedenom periodu boravila u Sarajevu, na Grbavici, opština Novo Sarajevo, dovedeno u vezu sa činjenicom da je isti bio u sastavu vojske koja je vršila napade, te da je u djelima za koje ga je Vijeće i

²² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, parag. 248

²³ Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, parag.190.

²⁴ *Ibidem*, pozivanje na presudu pretresnog vijeća u predmetu *Kordić*, parag.185

oglasilo krivim, uzeo aktivno učešće, čime je u potpunosti bio upućen u svakodnevna dešavanja na području ove opštine, nedvojbeno se može zaključiti da je optuženi Dragičević Zoran znao za postojanje niza rasprostranjenih i sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog nesrpskog stanovništva sarajevske opštine Novo Sarajevo, te nema sumnje da je znao i htio da i njihova djela (mučenja, zatvaranja, druga nečovječna djela, pljačke i silovanje) budu dijelom napada i doprinese takvom napadu protiv civilnog stanovništva.

66. Dakle, na temelju izvedenih dokaza, Vijeće je zaključilo, da je u periodu relevantnom za optužnicu, odnosno u periodu od 2.5.1992. do kraja jula 1993.godine, na području opštine Novo Sarajevo izvršen širok i sistematičan napad, koji je bio usmjeren protiv civilnog nesrpskog stanovništva ove opštine, koji napad je izvršen od strane vojnih i paravojnih snaga Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, te da su predmetni događaji, za koje je optuženi Dragičević oglašen krivim, nesumnjivo bili dijelom tog napada, a za koji napad je optuženi znao, kao što je znao i bio svjestan da takvim njegovim radnjama upravo i učestvuje u ostvarenju istog, te imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi dokazanim opće elemente krivičnog djela iz odredbe člana 172. KZ BiH.

67. Vijeće napominje da je u relevantom dijelu izreke presude u odnosu na odgovarajući dio optužnice, izmijenilo odnosno ispustilo određene dijelove činjeničnih navoda, i to: **a)** u odnosu na vremenski okvir izvršenja predmetnih inkriminacija, Vijeće je načinilo izmjene u činjeničnom dijelu optužnog akta. Naime, u optužnici je kao vremenski okvir izvršenja djela u osnovi zločina naveden period „od 2.5.1992. godine pa do mjeseca decembra 1994. godine“, pri čemu je Vijeće ovaj dio činjeničnih navoda izreke prilagodilo izvedenim dokazima na predmetnu okolnosti određivši se da je vremenski okvir izvršenja djela „od 2.5.1992. godine pa do kraja mjeseca jula 1993. godine“; Vijeće dodatno napominje da su svjedoci saglasno opisivali događaje u okviru širokog i sistematičnog napada na Grabavici i nakon jula 1993. godine, sve do konca 1994. godine, kako je to u optužnici i navedeno. Međutim, Vijeće je u tom pravcu, a imajući u vidu boravak optuženog na Grbavici, i obuhvatilo njihove iskaze zaključko sa krajem mjeseca jula 1993. godine, kada se i desila posljednja inkriminirajuća radnja optuženog; **b)** iz činjeničnog opisa preambule optužnog akta, Vijeće je ispustilo dio „i policijskih (snaga)“ također nalazeći da takvo činjenično utvrđenje na nalazi potporu u izvedenim dokazima; **c)** iz istih razloga kao što je navedeno pod a) i b), Vijeće je iz činjeničnog opisa ispustilo dio koji se odnosi na mjesto izvršenja djela, tako što je u navođenju naselja „Grbavica, Vraca i Kovačići“, ispustilo posljednja dva naselja („Vraca i Kovačići“). Također, svjedoci poput Bajramović Harisa i Milavić Envera su govorili i o određenim dešavanjima na području naselja Kovačići u inkriminirano vrijeme, međutim, kako ti događaji, u bitnom, nemaju povezanost sa činjeničnim okvirima koji su se optuženom stavili na teret i za koje ga je Vijeće oglasilo krivim, to je Vijeće, dodatno, ispustilo iz činjeničnog opisa navođenje naselja „Vraca i Kovačići“ nalazeći ih nepotrebnim.

B. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI

68. Nakon što je utvrdilo postojanje opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz čl. 172. KZ BiH, Vijeće je na osnovu provedenih dokaza utvrdilo da je optuženi svojim radnjama ostvario obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz čl.172. stav 1. tačka h) (progon), na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, silovanjem, mučenjem, zatvaranjem, drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine.

C. PROGON

69. Optuženi je oglašen krivim da je radnjama pobliže opisanim u izreci presude, počinio progon silovanjem, mučenjem, zatvaranjem, drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine.

70. Krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH u relevantnom dijelu glasi:

(1) Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:

...

h) **progon** bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine;

...

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

71. Odredba člana 172. stav 2. KZ BiH u tački g) sadrži značenje pojma progon:

Progon jeste namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici.

72. Ovakva definicija djela progona, identična je definiciji progona prema Rimskom statutu Međunarodnog krivičnog suda (član 7. stav 1. tačka h) i tačka g) Statuta).

73. U predmetu *Kupreškić MKSJ-a*²⁵, pretresno vijeće je dalo sljedeću **definiciju progona**:

„...grubo i flagrantno uskraćivanje na diskriminatornoj osnovi nekog temeljnog prava koje je utvrđeno međunarodnim običajnim ili konvencionim pravom, a koje dostiže isti stepen težine kao i druga djela zabranjena članom 5. Statuta MKSJ”.

74. Slijedom navedenih definicija, kako po pozitivnom pravu BiH, tako i po navedenim definicijama MKSJ-a i MKS-a²⁶, obilježja djela, odnosno radnje izvršenja progona odnose se na:

- teško lišenje jednog ili više lica fundamentalnih prava, suprotno međunarodnom pravu;
- osoba je lišena prava zbog svoje pripadnosti grupi ili kolektivitetu;
- počinitelj svoje ponašanje zasniva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj diskriminatornoj osnovi;
- radnja izvršenja je vezana za bilo koje krivično djelo iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda BiH.

75. Element diskriminatorne osnove (subjektivni kriterij) razlikuje progon od drugih zločina protiv čovječnosti koji u sebi ne sadrže kriterij diskriminacije zbog čega progon i predstavlja najteži oblik zločina protiv čovječnosti. Dakle, diskriminatorna osnova čini sastavni dio radnje izvršioca. Kada je riječ o diskriminatornoj osnovi u konkretnom slučaju, Vijeće je oslanjanjem na izvedene dokaze, utvrdilo da je optuženi radnje prema civilima Grbavice i poduzeo zbog toga što su bili pripadnici druge nacionalne i vjerske pripadnosti. Po ocjeni Vijeća, a oslanjanjem prevashodno na iskaze svjedoka koji su se o navedenom očitovali, zaključak je da je optuženi znao da su oštećeni bili druge nacionalnosti, te da upravo zbog njihove pripadnosti određenoj vjerskoj i nacionalnoj grupi i čini djelo progona.

76. Stoga, postojanje diskriminatorne osnove proizilazi kako iz nesporednih dokaza, tako i iz okolnosnih odrednica predmetnih događaja što je saglasno i praksi MKSJ-a.²⁷

77. Isto tako, većina inkriminiranih radnji prema civilima druge nacionalnosti se i odvijala većinom u stanovima oštećenih, odnosno u prostorijama „Digitron Buje“ u kojoj zgradi se i nalazilo sjedište jedinice kojoj je optuženi pripadao, a u kojoj zgradi se i nalazi stan koji je optuženi koristio, za koji je dokazano da je oštećena „A-1“ u istom i silovana,

²⁵ *Kupreškić i dr.*, Prvostepena presuda, januar 2000, godine, parag. 621

²⁶ skr. MKS - Međunarodni krivični sud

²⁷ Vidi npr. predmet *Korić i Čerkez*, presuda Žalbenog vijeća, decembar 2004. godine, parag. 675

pa je sasvim i prirodno da je optuženi, koji je bio vojnik, i koji se otvoreno i slobodno kretao na području Grbavice i u krugu „Digitron“-a, bio potpuno upoznat sa činjenicom da su oštećeni druge nacionalnosti zbog čega svoje radnje na toj diskriminatorskoj osnovi i čini.

78. Dakle, optuženi je bio svjestan da su predmet napada civili nesrpske nacionalnosti, te upravo zbog njihove vjerske i nacionalne pripadnosti drugoj nacionalnoj grupi i poduzima radnje progona. Dakle, imao je svijest o općem obrascu postupanja i prirodi napada na civilno nesrpsko stanovništvo kao primarni objekt napada, pa je u krajnjem htio nastupanje zabranjene posljedice koja je uslijedila iz tog napada. Do ovakvih pravnih zaključaka, Vijeće je došlo prilikom razmatranja dokaza i na njima utvrđenih odlučnih činjenica, što će biti izloženo kroz pojedinačne inkriminacije.

79. Kada je riječ o zaštitnom dobru radnje progona to je skup fundamentalnih prava svakog pojedinca. Vijeće napominje da ne postoji neka taksativna lista fundamentalnih prava koje progonom izvršilac lišava pojedinca ili grupu, međutim, postoje brojni međunarodni instrumenti zaštite temeljnih prava koji obuhvataju širok dijapazon prava svakog čovjeka koji predstavljaju relevantne pravne izvore u konkretnom, a to su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima GSUN-a (1948) i dva pakta o zaštiti ljudskih prava iz 1966. godine i to Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i dodatni fakultativni protokoli (1966. i 1989) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Stoga, u nedostatku neke „liste prava“ kojih se pojedinac ili grupa progonom lišava, Vijeće je posegnulo za navedenim međunarodnim pravnim izvorima. U konkretnom činjeničnim okvirima, fundamentalna prava civila Grbavice opština Novo Sarajevo, koja su radnjama optuženog narušena, su pravo na život, pravo na slobodu i sigurnost ličnosti, pravo na slobodu kretanja, zabrana proizvoljnog hapšenja i pritvaranja, pravo na imovinu, čime je zadovoljen i standard teškog lišenja jednog ili više lica fundamentalnih prava **suprotno međunarodnom pravu**. Navedena lista prava koja je u konkretnom slučaju predstavljala zaštitini objekt ne samo da uživa zaštitu međunarodnog ugovornog prava, već to su prava koja priznaju sve civilizacije naroda zbog čega pretsavljaju i dio međunarodnog običajnog prava.

80. Kada su u pitanju radnje izvršenja za koje je dokazano da ih je optuženi počinio na diskriminatorskoj osnovi, Vijeće je, isključujući svaku razumnu sumnju, utvrdilo da je optuženi djelo progona izvršio mučenja, zatvaranja, druga nečovječna djela, pljačke i silovanje, koje radnje i MKSJ te MKS, identifikuju kao tipične radnje progona.

81. Vijeće napominje da pomaganje određenim licima Hrvatske i Bošnjačke nacionalne pripadnosti, o čemu je govorio optuženi, kao i svjedoci odbrane, ne anulira postojanje diskriminatorске namjere na strani optuženog, jer je dokazano da je on imao jasnu predstavu o cjelini događaja, dok će se određeni izolovani pristupi cijeliti u okviru odmjeravanja visine kazne.

D. SAIZVRŠILAŠTVO

82. Vijeće je utvrdilo da je optuženi predmetne radnje iz tački 1-4 izvršio kao saizvršilac (član 29. KZ BiH).

83. Član 29. KZ BiH glasi:

“Ako više osoba, učestvovanjem u učinjenju krivičnog djela ili preduzimajući što drugo čime se na odlučujući način doprinosi učinjenju krivičnog djela, zajednički učine krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to krivično djelo.”

84. Dakle, saizvršilaštvo podrazumijeva učestvovanje više lica u izvršenju jednog krivičnog djela pri čemu svako pojedinačno, i to na odlučujući način, doprinosi ostvarenju zabranjene posljedice.

85. Naime, Vijeće je utvrdilo da je radnje iz tački 1-4, suprotno iskazu optuženog na predmetne okolnosti, optuženi i poduzeo uz svijest o zajedničkom djelovanju sa ostalim pripadnicima saizvršilačkog kruga. Posljedično tome, nastale zabranjene posljedice i jesu rezultat njihovog zajedničkog djelovanja. Ne samo da optuženi ima svjest o zajedničkom djelovanju sa ostalim (sa)izvršiocima, on to čini na način koji je bitan za ostvarenje zabranjene posljedice.

86. Naime, rezultati provedenog dokaznog postupka su pokazali da je optuženi bio prisutan na lokacijama mjesta izvršenja inkriminiranih radnji, pri čemu se optuženi, slijedom njegovog kazivanja na glavnom pretresu u ulozi svjedoka, sam kontekstno dovodi u vezu sa radnjom izvršenja iz tački 1 i 2 izreke. Međutim, ove događaje optuženi opisuje drugačije u odnosu na neposredne svjedoke-oštećene.

87. Naime, kada je u pitanju tačka 1 (druga nečovječna djela i pljačka oštećenih „A-2“ i „A-3“), optuženi je naveo da se u stanu oštećenih „A-2“ i „A-3“ i našao kao pratilac Petković Dragana, te da je u taj stan i došao kada je čuo buku. Naime, izjavio je i da je zapravo imao zadatak u stanu ispod porodičnog stana svjedoka „A-2“ i „A-3“, a da je tek, čuvši da se nešto dešava, došao u stan oštećenih u kojem je boravio 10-15 minuta. Opisujući situaciju kada je V.V. tukao oštećenog Burdžovića u jednoj od prostorija u stanu oštećenih, optuženi je izjavio da je on u jednom momentu pokušao da uđe u tu prostoriju, ali da je na taj njegov pokušaj V.V. zalupio vrata govoreći optuženom „nemoj da ubijem i tebe“. Potom je supruga od oštećenog krenula u tu prostoriju na što joj je optuženi rekao da je bolje da ne ulazi u tu prostoriju da ne bi i ona nastradala. Nakon toga se V.V. zaputio sa oštećenim „A-2“ i njegovom suprugom „A-3“, i golfom su otišli na lokalitet Trebevića, dok je optuženi išao u pratnji s drugim vozilom u kojem se nalazio sa još jednim licem. Po dolasku na lokalitet Trebevića i po izlasku iz auta, V.V. je na mjestu izvan auta kratko popričao sa oštećenim „A-2“, nakon čega su se ponovo vratili vozilom do stana oštećenog, nakon čega je oštećeni V.V.-u dao novac. Optuženi nije imao naročito objašnjenje zašto je on išao sa V.V. u pratnji do Trebevića i nazad, navodeći da “nema pojma”.

88. Kada je u pitanju tačka 2 (zatvaranje, mučenje i pljačka imovine oštećenog Čoho Esada), optuženi je u svom iskazu naveo da je u tom stanu došao po zadatku obzirom da je bila dojava da Čoho Esad posjeduje snajper, navodeći da je oštećeni Čoho Esad s njim i pošao u „Digitron“, dok se u stanu porodice Čoho, V.V. slučajno zadesio. Dodatno je naveo da on traženi snajper nije vidio, ali da mu je Petković Dragan rekao da je našao snajper kritične prilike. Po dolasku u „Digitron“, optuženi je naveo da je oštećeni Čoho saslušan, ali da on tome nije prisustvovao, dodavši da su njegovo ispitivanje vršili V.V. i Petković Dragan.

89. Za događaje u vezi sa tačkom 3 (zatvaranje, mučenje i pljačkanje imovine Burdžović Jusufa) i tačku 4 (druga nečovječna djela i pljačkanje imovine „A-5“), optuženi je izjavio da je on čuo da je oštećeni Burdžović Jusuf doveden u „Drvorijeka-u“, a ne u zgradu „Digitron-a“, ali da on s tim nema ništa. Pozvan da objasni relevantni dio navoda u svom iskazu u istrazi²⁸, koji glasi: „Po mom saznanju, Burdževića su u komandu „Drvorijeka“ doveli Golijanin Mlađo i Neđo i ja zaista sa tim nemam ništa. Možda se i gospodinu Burdževiću Mlađo lažno predstavio. Ja da sam bio sa Burdževićem, ja bi mu rekao čiji sam i sigurno bi mu pomogao u pomoć, pritek'o u pomoć, a ne da ga mučim i tučem“, optuženi je potvrdio tačnost pročitanih dijelova iskaza, dodavši i da mu je jedne prilike Golijanin Mlađo rekao da se on u jednoj prilici lažno predstavio kao „Krompir“, što je u tim krugovima bio jedan od nadimaka optuženog. Optuženi je naveo i da mu nije poznata svjedokinja pod pseudonimom „A-5“.

90. Nadalje, svjedok „A-2“ je u svom iskazu naveo da je kritične prilike V.V. otvoreno i višekratno optuženog oslovljavao nadimkom „Krompir“, za kojeg je svjedok rekao da je bio visočiji. Naveo je i da mu se V.V. obratio istim nadimkom i prilikom raspoređivanja u dva vozila, nakon čega je svjedok sa optuženim i trećom osobom, sjeo u auto, i to na zadnje sjedište, dok je optuženi upravljao tim vozilom. Za vrijeme vožnje, optuženi mu se u više prilika obraćao u smislu da ne miče, napominjući ga da drži podignute ruke. Svjedok je, potom, po povratku sa lokacije Trebevića pred njegovu zgradu, a radi predaje traženog novca, u stan ušao sa optuženim, koji ga je te prilike konstantno pratio do stana. Isti mu je potom uzeo sav novac i zlato koje je imao u stanu, nakon čega se optuženom, po izlasku iz stana, a potom iz zgrade, V.V. obratio riječima u smislu – „Krompire, jesi li dobio sve pare, je li sve u redu?“

91. Vijeće nadalje napominje da se i sam optuženi kontekstno dovodi u vezu sa predmetnim događajem, uz opis predmetnog događaja na način kako je to ranije, u okviru parag. 87, i navedeno. Stoga, Vijeće zaključno navodi da u konkretnom nije bilo dvojbe da je vinovnik kojeg oštećeni „A-2“ oslovio nadimkom Krompir, upravo optuženi Dragičević Zoran.

92. Nadalje, u vezi sa tačkom 2 – svjedok Čoho Esad je optuženog opisao kao visokog i krupnog, visočijeg za glavu od V.V. navodeći da je bio naoružan, u maskirnom odijelu. Prije njihovog dolaska po njega, čuo je o V.V. i Krompiru, dok mu je, za vrijeme boravka u

²⁸ Iskaz optuženog iz istrage nije uveden kao dokaz, već je branilac isti koristio prilikom direktnog ispitivanja optuženog u svojstvu svjedoka dana 27.6.2013. godine

“Digitron”-u, u nekoliko navrata potvrđeno, da su osobe, koje su ga dovele u “Digitron”, a potom i mučile, V.V. i Krompir. Za Krompira je saznao i da se zove Dragičević Zoran. Na pretresu su mu pokazivane fotografije (dokaz T-17)²⁹ za koje je potvrdio da je na istima Krompir, identifikujući potom istog u sudnici uz navođenje da je 100 % siguran da je to osoba za koju je naveo da je njegov vinovnik Krompir. Svjedok je naveo i da su mu iste te fotografije predočavane tokom istrage u tužilaštvu, što je u dokazu T-4³⁰ i konstatovano.

93. Kada se navedenom doda i da se sam optuženi geografski i vremenski dovodi u vezu sa dolaskom u stan oštećenog, ali zbog navodnog oduzimanja snajpera zbog dojava o posjedovanju istog od strane oštećenog, Vijeće je konačno zaključilo da je lice, koje je oštećeni i prepoznao kao svog vinovnika pod nadimkom Krompir, optuženi Dragičević Zoran.

94. U vezi sa identifikacijom optuženog u vezi sa događajima iz tačke 3 (zatvaranje, mučenje i pljačkanje imovine Burdžović Jusufa) i tačke 4 (druga nečovječna djela i pljačkanje imovine „A-5“), svjedokinja “A-5” je decidno navela da je osoba koja je njenog supruga, zajedno sa manjim vojnikom, dovela u stan po prethodnom njegovom odvođenju 22.5.1992. godine od strane nepoznatih osoba, ista osoba koja je njenog muža zajedno sa tim drugim manjim vojnikom ponovo odvela (tačka 3), kao i da je to ista osoba koja, nakon nekoliko dana, ponovo, sada sa nekim trećim vojnikom, dolazi u njen stan i traži joj novac (tačka 4). Isto tako, od svog supruga je saznala da su ga mučile upravo te dvije osobe koje su ga na opisani način dovele, a potom ponovo odvele iz stana (tačka 3).

95. Naime, svjedokinja je percipirala njihov lik, opisujući ih kao nižeg i krupnijeg vojnika. Za krupnijeg vojnika je dodala i da je bio naoružan i sa beretkom na glavi, dok je za nižeg vojnika navela da je imala utisak da mu je šareno odijelo i veliko, jer je bio očigledno, dosta niži rastom u odnosu na krupnijeg vojnika. Potvrdu o njihovom identitetu saznala je od supruga kada joj je on rekao da je taj niži “Crnogorac - Batko”, taj krupniji “Krompir”. U svom svjedočenju svjedokinja je dodatno veoma plastično navela dosjetku u vezi identifikacije vinovnika njenog supruga, novodeći da je ona za tog krupnijeg vojnika mislila da je Crnogorac jer je korpulentniji, da bi joj supruga potom rekao “nije to, njega zovu Krompir, a onaj mali je Crnogorac - bokser”.

96. Da je optuženi inače, kao i u vrijeme kritičnih događaja, nosio nadimak “Krompir” proizilazi iz citiranih iskaza svjedoka “A-2”, “A-6” i Čoho Esada, zatim iz kazivanja optuženog, kao i iz iskaza svjedoka tužilaštva Bajramović Harisa i Milavić Envera. Svjedok Bajramović Haris je u tri opisana navrata, tokom obavljanja radne obaveze, vidao optuženog u raznim prilikama tokom 1993. i 1994. godine. U dvije opisane prilike, kada je svjedok po zadatku obavljao radnu obavezu, vidio je optuženog koji je bio naoružan pištoljem. Inače ga je opisao kao krupnog, u maskirnom kombinezonu, bio je proćelav, sa visokim zaliscima.

²⁹ Karton lične karte na ime Dragičević Zoran i daktiloskopski karton na ime Dragičević Zoran i tri fotografije

³⁰ Zapisnik o saslušanju svjedoka Čoho Esada pred Tužilaštvom BiH broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 22.5.2013.godine

97. U trećoj opisanoj situaciji, kada je svjedok s optuženim obavljao radni zadatak u trajanju od 1 - 1,5 sat, svjedok je izjavio da mu je optuženi, dok su se nalazili na lokalitetu Kovačića, pokazao gdje je "ubio prvog Turčina". Svjedok je dodatno naveo i da mu se optuženi tada požalio da nije naoružan, dodavši da bi ga tada svjedok mogao ubiti.

98. Svjedok je, također, naveo da je kasnije saznao puno ime i prezime optuženog kojeg je u navedenom periodu poznavao kao "Krompir", te je istog prepoznao na predocnim fotografijama (ranije spominjane fotografije-dokaz T-17), navodeći da je to on 100%, odnosno 1000%, a potom ga je identifikovao i u sudnici.

99. Stoga je Vijeće u odlučujućoj mjeri poklonilo vjeru iskazima svjedoka oštećenih na predmetne okolnosti, koji iskazi su, u bitnom, logični, konzistentni i dosljedni. Kada se navedenim utvrđenim činjeničnim nalazima u vezi sa zajedničkim djelovanjem optuženog sa drugim osobama u vezi sa događajima iz tački 1-4, doda dokazano znanje optuženog za zajedničko zločinačko djelovanje sa ostalim (sa)izvršiocima i postojanje zločinačkog plana, jasnim i nedvojbenim se nameće zaključak da, kada je riječ o kreiranju njegovog ponašanja saizvršilačkim, da je ono bilo u takvoj objektivno-subjektivnoj vezi sa ponašanjima ostalih saizvršilaca, koja su neposredno prouzrokovala zabranjene posljedice, čineći s njima jedinstvenu, čvrstu i neraskidivu cjelinu. Imajući u vidu navedeno, iskaz optuženog na navedene okolnosti, po ocjeni Vijeća, je sračunat isključivo na izbjegavanje krivične odgovornosti.

100. Upravo su se opisane djelatnosti koje je optuženi Dragičević preduzeo u kontinuitetu, do kraja događaja, nužno projektovale na cjelinu zajedničke djelatnosti ostalih saizvršilaca postajući njihov zajednički elemenat. Bez njegovog doprinosa, a imajući u vidu činjenične nalaze predmetnih događaja, nije bilo moguće djelo ni počinuti, što mu na njegovoj strani i daje karakter odlučujućeg doprinosa. Suština identifikovanih radnji optuženog i jeste da se događaji iz tački 1-4 izreke, odnosno optužnice, ne bi ni desili bez optuženog, što je tipična saizvršilačka odgovornost.

101. Stoga, Vijeće je njegov doprinos djelu i ocijenilo odlučujućim, a njegov umišljaj direktnim. Naime, Vijeće je našlo da je optuženi, svjesno i voljno, sa nesumnjivim znanjem o karakteru poduzetih radnji (tačke 1-4), kao saizvršilac, počinio krivično djelo zločini protiv čovječnosti – progonom.

102. Na ovom mjestu, a u vezi sa događajima iz tački 1-3, a poštujući prezumpciju nevinosti iz člana 6. stav 2. Evropske konvencije o ljudskim pravima, u vezi sa članom 3. stav 1. ZKP BiH, Vijeće napominje da je u odnosu na lice Veselin Vlahović zv. Batko, iz činjeničnog opisa ispustilo decidno navođenje punog imena i prezimena ovog lica, zbog čega je isto označilo incijalima. Naime, navedeno lice je presudom ... nepravosnažno oglašeno krivim za krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH i osuđeno na kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 45 godina.

1. TAČKA 1 (progon drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine)

103. Tačkom 1 izreke presude, odnosno tačkom 1 optužnice, optuženi je oglašen krivim, kao saizvršilac, za krivično djelo zločini protiv čovječnosti – progon drugim nečovječnim djelima i pljačkom imovine oštećenih “A-2” i “A-3”.

104. Na predmetne okolnosti svjedočili su oštećeni “A-2” i “A-3”, te optuženi u svojstvu svjedoka.

105. Prije svega, Vijeće napominje da je već ranije, u okviru parag. 87. i 99, sadržajno navelo dio iskaza optuženog i ocjenu istog u vezi sa predmetnim događajem.

106. Svjedoci “A-2” i “A-3” su u svojim iskazima saglasno potvrdili da su, u mjesecu maju 1992. godine, u kasnim večernjim satima, u njihov porodični stan došle 3 naoružane osobe, među kojima su prepoznali “Batka”. Svjedok “A-2” je “Batka” poznavao od ranije, kao boksera. Svi su bili uniformisani. “Batko” je počeo da sukcesivno snažno udara svjedoka “A-2” u predjelu glave oslovljavajući ga “balijom” i tražeći mu novac. Potom ga je nastavio udarati u drugoj sobi u stanu, nakon čega da je snažno udario kundakom od puške u predio prsa, usljed čega je svjedok pao na pod. Za svo to vrijeme, svjedokinja “A-3” se nalazila na ulazu u kuhinji, pri čemu joj ova druga dvojica nisu dali da uđe u prostoriju u kojoj je bio njen suprug sa “Batkom”. Potom je svjedoka “A-2”, dok se svjedok nalazio u ležećem položaju, “Batko” nastavio udarati nogama i rukama po svim dijelovima tijela. Potom su svjedoka “A-2” izveli iz stana, a svjedokinja “A-3” je krenula za njima, da bi se u jednom trenutku “Batko” obratio riječima visokom vojniku zovnuvši ga “Krompir”, nakog čega mu je saopštio raspored oko prevoženja vozilima. Svjedokinja “A-3” je dodatno navela da je na prvu spontanu reakciju, čuvši nadimak “Krompir”, zaključila da po fizionomiji lica toj osobi i odgovara taj nadimak.

107. Zatim je svjedok “A-2” sjeo u vozilo kojim je upravljao “Krompir”, i to pozadi, iza mjesta suvozača, a treći vojnik je sjeo na mjesto suvozača. Svjedokova supruga “A-3” je ušla u drugo vozilo sa Batkom, i sjela je na suvozačevo mjesto. Svjedoku je “Krompir”, po ulasku u vozilo, rekao da drži ruke dignute u vis držeći pištolj u ruci. Kada su se dovezli na lokalitet Trebevića, “Krompir” i treći vojnik-suvozač, rekli su svjedoku da izađe iz vozila, nakon čega ga je “Batko” odveo na jedno uzvišenje gdje mu je prijetio u više navrata da će ga ubiti. Potom mu je tražio novac, pa nakon što je svjedok rekao da će mu dati novac, svi su se potom vratili pred svjedokovu zgradu, gdje se taj treći vojnik obratio “Krompiru” rekavši da ih ubiju, da se “ne zezaju” s njima, na šta mu je “Krompir” odgovorio, “pa kako ćeš dobiti pare?”. Potom ga je “Krompir” otpratio do stana, gdje mu je svjedok dao sav novac koji je imao u vrijednosti 14.000,00 DM i 400,00 SK, da bi mu “Krompir” uzeo i svo zlato koje se nalazilo na istom mjestu gdje i novac. Za to vrijeme, svjedokova supruga se nalazila sa “Batkom” ispred haustora. Zatim ga je izveo ispred zgrade, da bi mu potom “Batko”, podignuvši ga držeći za vrat, zaprijetio da nikom ne smije ništa reći, da taj novac ide za njihovu armiju, nakon čega su se sva trojica udaljili.

108. Iako je svjedok “A-2” na pretresu izjavio da se predmetni događaj desio u junu 1992. godine, Vijeće je u tom pravcu našlo vjerodostojnim njegovo kazivanje u istrazi

budući da je u svim iskazima iz istrage (dokaz T-1) počevši od prvog iskaza pred Kantonalnim sudom u Sarajevu iz 2002. godine, saglasno naveo da se događaj desio u maju 1992. godine. Pri tome, Vijeće je imalo u vidu da navedeno ne pretstavlja bitnu devijaciju u kazivanju oštećenog, već samo potvrdu da svjedok, uzimajući u obzir vremensku distancu od predmetnih događaja, kao i činjenicu da je višestruko davao iskaze o predmetnim događajima, govori po svom najboljem sjećanju. Dodatno, svjedokinja "A-3" je potvrdila da se opisani događaj desio u maju 1992. godine.

109. Prilikom svjedočenja, svjedoku "A-2" je predočen dokaz T-17, za koje lice je rekao da mu to lice liči na "Krompira", dodavši da ga "Krompir" nije ni prstom dohvatio, te je dodao da je opisani događaj iz tačke 1, trajao oko 2 sata u kontinuitetu.

110. Oslanjanjem na iskaze oštećenih, te imajući u vidu i iskaz optuženog, Vijeće je ustanovilo da je vojnik, kojeg svjedoci oslovljavaju nadimkom "Krompir" optuženi. Naime, svjedoci su veoma detaljno i uvjerljivo opisali izgled optuženog kritične prilike, saglasno su ga opisali kao visokog, krupnijeg od V.V. i trećeg NN vojnika. Pri tome, svjedokinja "A-3" je veoma plastično i sa filmskim sjećanjem navela da je, obzirom na fizionomiju lica, i zaključila da tom licu odgovara taj nadimak. Naime, ovakvu mentalnu preciznost svjedokinje, u smislu navođenja veoma upečatljivog detalja o liku njenog i suprugovog vinovnika, Vijeće dodatno pripisuje činjenici da je oštećena u ovom slučaju žena, pri čemu je prirodno i općepoznato da žene više i poklanjaju pažnju detaljima u odnosu na muškarce, što se, a dovedeno u vezu sa ostalim iskazima svjedoka koji su se očitovali na okolnost identifikacije optuženog, potvrdilo tačnim i ovom slučaju.

111. Svjedoci "A-2" i "A-3" su veoma uvjerljivo i sadržajno opisali situaciju u kojoj su se našli, naspram tri naoružana vojnika, koji su takvu njihovu bespomoćnost i iskoristili da otvoreno demonstriraju svoju dominantnost i nadmoć. Sasvim sigurno, postupanje optuženog, i druga dva saizvršioca, ostavilo je dalekosežne posljedice po psihofizički integritet oštećenih, što je svakako izvan uobičajenih ljudskih iskustava. Tako svjedok "A-2" dodatno veoma plastično opisuje kako se osjećao kada je, stajavši na lokalitetu Trebevića, licem u lice sa svojim vinovnikom V.V., mislio da će ga on tada i ubiti, pri čemu su pojedinačne aktivne uloge svih saizvršilaca rezultirale takvom projekcijom predmetnih događaja.

112. Oslanjanjem na dokaznu osnovu, Vijeće je zaključilo da je optuženi opisane radnje drugih nečovječnih djela i pljačku imovine oštećenih "A-2" i "A-3" počinio upravo zbog činjenice pripadnosti oštećenih drugom narodu, pa se sasvim jasnim i nedvojbenim zaključuje da je ovakvo postupanje u sebi sadržavalo diskriminatorску osnovu.

113. Vijeće napominje da je u odnosu na činjenični dio iz optužnice, ispustilo navod "...za koje vrijeme dok su se vozili, Batko je...polomjena dva zuba" nalazeći da isti nema uzročno-posljedniču vezu sa radnjama optuženog kao saizvršioca predmetnih događaja, našavši da je postupanje V.V. u odnosu na oštećenu "A-3", izvan saizvršilačkog niza predmetnih događaja, te ocjenivši isti izlovanim događajem u odnosu na odgovornost V.V, a ne optuženog Dragičević Zorana. Konačno, ovakvo postupanje Suda je *in favorem* po optuženog.

114. Slijedom navedenog, Vijeće je našlo dokazanim, izvan svake razumne sumnje, da je optuženi Dragičević Zoran, opisanim radnjama u tački 1 izreke (i optužnice) počinio krivično djelo zločini protiv čovječnosti (progon) drugim nečovječnim djelima i pljačkom imovine.

2. TAČKA 2 (progon zatvaranjem, mučenjem i pljačkanjem imovine)

115. Tačkom 2 izreke presude, odnosno tačkom 2 optužnice, optuženi je oglašen krivim, kao saizvršilac, za krivično djelo zločini protiv čovječnosti – progon zatvaranjem, mučenjem i pljačkom imovine oštećenog Čoho Esada.

116. Na predmetne okolnosti svjedočili su oštećeni Čoho Esad, svjedokinja "A-6", te optuženi u svojstvu svjedoka.

117. Prije svega, Vijeće napominje da je već ranije, u okviru parag. 88. i 99, sadržajno navelo dio iskaza optuženog i ocjenu istog u vezi sa predmetnim događajem.

118. Nadalje, svjedok Čoho Esad je na predmetne okolnosti izjavio da su krajem maja ili početkom juna, u popodnevnim satima, u njegov stan došli „Batko“ i „Krompir“. Obojica su bili naoružani i u maskirnim uniformama. Te prilike, svjedok se nalazio u porodičnom stanu sa roditeljima i nanom, a sestra se zatekla u hodniku, stajavši sa komšinicama. Opisujući fizički izgled osoba koje je oslovio nadimcima „Batko“ i „Krompir“, svjedok je rekao da je „Batko“ bio niži rastom, dok je „Krompir“ krupniji i višičiji „sigurno za glavu“ od „Batka“. Opisujući dalje, naveo je da je „Batko“ bio širi, nabijeniji, imao je šajkaču na glavi, mitraljez, nož i pištolj. „Krompir“ je od naoružanja kritične prilike imao nož i automatsku pušku. U rukama su držali neki papir, i svjedoka su tražili oslovivši ga punim imenom i prezimenom. Kritične prilike, „Batko“ se predstavio nadimkom, rekavši da je došao po svjedoka, dok je od drugih saznao da su po njega došli „Batko“ i „Krompir“, pa kako se prvi predstavio, zaključio je da je taj drugi, koji je bio krupniji „Krompir“. Izveli su svjedoka iz stana, rekavši da ide na ispitivanje, nakon čega su ga odveli u „Digitron Buje“. Kada su ga uveli u jednu od prostorija, „Batko“ mu je prvo naredio da izvadi sve iz džepova, što je svjedok i učinio, nakon čega mu je „Batko“ skinuo s ruke sat, da bi ga u tom trenutku „Krompir“ odmah počeo udarati šakom po slabinama. Te prilike, oduzet mu je i novčanik u kojem se nalazilo 4.000,00 DM, te 3-4 srebrna prstena. Potom mu je „Batko“, nakon što je repetirao pušku, naredio da legne stomakom na pod, što je svjedok i učinio, nakon čega ga je „Batko“, nogom obuvenom u čizme, udarao nogama u predjelu glave, a „Krompir“ mu je skakao po leđima. U jednom trenutku, nakon što je u tu prostoriju došao jedan dječak od 10-12 godina, „Batko“ mu je naredio da ga počne udarati letvom, što je ovaj, uz prethodno negodovanje, učinio. Te prilike, taj dječak ga je udarao po listovima nogu, po leđima i ramenima. „Batko“ i „Krompir“ su ga nastavili oepť udarati, po slabinama i po glavi. Svjedok je u tim trenucima osjećao snažne bolove, na momente je gubio svijest i dah, pa su mu podizali glavu i poljevali ga vodom. Oči su mu bile zatvorene od otekline. Nakon tog maltretiranja koje je trajalo oko 2 sata, „Batko“ je svjedoka odveo u neku prostoriju, sjeća se da je tokom odlaska u tu prostoriju, teturajući hodnicima, udarao od zidove, i zaključao ga je u istoj. Zaprijetio mu je da ne smije gledati kroz prozor.

Svjedok je tu proveo noć, spavajući na stomaku. U toku noći, ušao mu je nepoznati vojni policajac, rekavši da su „Batko“ i „Krompir“ otišli, da ga više neće tući. Dok je boravio zaključan u tim prostorijama, nije mu niko pružio ljekarsku pomoć. Sutradan je pušten da ide kući, pri čemu mu se tada „Batko“ obratio rekavši da je dobio naredbu da ga pusti, zaprijetivši mu da ne smije komšijama govoriti šta mu se desilo. Nakon tog perioda, svjedok je ležao 15 dana u krevetu, sestra mu je donosila lavor u sobu u kojoj je ležao kako bi obavljao malu nuždu. Tek nakon 15 dana je počeo micati rukama. Izjašnjavajući se dodatno na nastupjele posljedice po njegovo zdravlje, svjedok je rekao da ima oštećenje kičme usljed čega mu je preporučena operacija, te da ima povremene glavobolje.

119. Svjedok je naveo da je od svoje sestre saznao da je „Krompir“ Dragičević Zoran, a da je, za vrijeme dok je bio zarobljen, saznao da je „Batko“ Veselin Vlahović. Isto tako, svjedok se pozitivno izjasnio po pitanju identiteta optuženog, a u pogledu predočavanja dokaza T-17 (vidi, također, parag. 92). Zaključno, svjedok je optuženog identifikovao u sudnici, navodeći da je 100% siguran da je to osoba koju je prethodno oslovio nadimkom „Krompir“.

120. Svjedokinja „A-6“ je u svom iskazu potvrdila da su kritične prilike po oštećenog Čoho Esada došli „Batko“ i „Krompir“, da su ga odveli, nakon čega je isti, po povratku kući, bio vidno pretučen, sa vidljivim podlivima po licu. Vidjevši ga kako je izgledao kritične prilike, onesvijestila se. Navela je da je tada pomislila da nema oči, jer su mu kapci bili skroz crni i zatvoreni. Bio je vidno pretučen, pa je pomislila da više nikad neće moći hodati. Dok se oporavljao, svjedokinja mu je pomagala oko hranjenja navodeći da nije ni mogao jesti krutu hranu, pomagala mu je i da obavlja malu nuždu.

121. Navela je da je „Batka“ i „Krompira“ viđala za vrijeme dok je čistila „Digitron“ i stanove u okviru radne obaveze. U „Digitron“-u ih je viđala i u kuhinji, dok bi u kuhinji prala suđe.

122. Poznavala ih je po nadimcima, a od drugih žena iz radnog voda je saznala da se „Krompir“ zove Zoran.

123. Prilikom svjedočenja ove svjedokinje, odbrana joj je predočila dokaz-fotografije (O-5) na kojoj se trebala izjasniti o identitetu određenih lica. Svjedokinja je pri tome u ulozi optuženog identifikovala neko drugo lice. S druge strane, tužilaštvo je svjedokinji predočilo fotografiju T-17, za koju se svjedokinja i izjasnila da je to „Krompir“.

124. Činjenica da je svjedokinja, na fotografiji – dokaz O-5, označila neko dugo lice u ulozi optuženog, Vijeće ne nalazi odlučujućom dovijacijom u ocjeni njenog iskaza vjerodostojnim. Naime, svjedokinja je očevidac odvođenja oštećenog Čoho Esada, sasvim decidno je u svim svojim izjavama dosljedno navela da su V.V. i optuženi odveli Čoho Esada kritične prilike, sigurno i uvjerljivo to potvrdivši i na glavnom pretresu, a koje osobe je poznavala i kao pripadnica radnog voda za vrijeme dok je čistila u prostorijama „Digitron“-a, za koji objekat je i optuženi naveo da je to bilo sjedište njegove jedinice. Dodatno, svjedokinja je veoma jasno razlikovala dva navedena vinovnika odvođenja, a potom i stradanja oštećenog Čoho Esada. Kada je u pitanju period boravak oštećenog Čoho Esada u prostorijama „Digitron“-a, Vijeće poklanja vjeru oštećenom, našavši

da je jedini i bio u prilici da se u pogledu tog objektivnog učina događaja i izjasni.

125. Nadalje, svjedokinja "A-6" je potvrdila da se oštećenih Čoho Esad, po povratku iz "Digitron"-a, vratio pretučen, sa vidnim podlivima po licu i tijelu. Izjašnjavajući se na okolnost njegovih povreda, navela je da je toliko bio izudaran da je pomislila da više nikad neće moći hodati, dok je isto tako, vidjevši, na prvi momenat po njegovom povratku, kako je loše izgledao, onesvijestila se.

126. Nadalje, svjedok-oštećeni Čoho Esad je decidno i nedvojbeno potvrdio identitet svojih vinovnika, decidno se odredivši po pitanju različitih fizičkih karakteristika V.V. i optuženog, detaljno i veoma plastično opisujući njegovo mučenje kao i pojedinačne uloge njegovih vinovnika. S tim u vezi, za Vijeće nije bilo dvojbe da je osoba, koju su svjedoci saglasno identifikovali u ulozi "Krompir"-a, a dovedeno u vezu i sa prethodno navedenim iskazima svjedoka po pitanju korištenja nadimka "Krompir" u ulozi optuženog, a konačno i samim svjedočenjem optuženog, upravo optuženi Dragičević Zoran.

127. Oslanjanjem na dokaznu osnovu, Vijeće je zaključilo da je optuženi opisane radnje zatvaranja, mučenja i pljačke imovine oštećenog Čoho Esada i počinio upravo zbog činjenice pripadnosti oštećenog drugom narodu, pa se sasvim jasnim i nedvojbenim zaključuje da je ovakvo postupanje u sebi sadržavalo diskriminatorsku osnovu.

128. Oštećeni je i bio u prilici da najbolje opiše atmosferu beznađa i straha u kojoj se našao dok se on s jedne strane nalazio sam, nenaoružan, nezaštićen, naspram dobro naoružanih i brojnijih vojnika, koji su i iskoristili tu njegovu bespomoćnost kako bi se nad istim izživljavali. Isto tako, imajući u vidu da zatvaranju oštećenog u prostorije „Digitron“-a od strane njegovih vinovnika, nije prethodio na zakonu zasnovan postupak koji decimo propisuje proceduru i procesne garancije zatvaranja, Vijeće je zaključilo da je zatvaranje oštećenog Čoho Esada bilo proizvoljno i lišeno zakonitosti što ga čini suprotnim pravilima međunarodnog prava.

129. Također, zabrana mučenja, kojem je oštećeni radnjama optuženog i njegovih saizvršilaca bio podvrgnut, propisana je brojnim međunarodnim standardima. Sud napominje da je zabrana mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, opšti međunarodni standard koji se, iako u različitoj formi, može naći u raznim međunarodnim instrumentima, kao u slučaju člana 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i člana 3. Evropske konvencije o sprječavanju mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, kojim instrumentima je propisana zabrana mučenja na način da niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Stoga, postupanje optuženog Dragičević Zorana, uz dokazanu diskriminatorsku osnovu, prema oštećenom Čoho Esadu je bilo arbiterno i nezakonito.

130. Slijedom navedenog, Vijeće je našlo dokazanim, izvan svake razumne sumnje, da je optuženi Dragičević Zoran, opisanim radnjama u tački 2 izreke (i optužnice) počinio krivično djelo zločini protiv čovječnosti (progon) zatvaranjem, mučenjem i pljačkom imovine.

3. TAČKA 3 (progon zatvaranjem, mučenjem i pljačkanjem imovine)

4. TAČKA 4 (progon drugim nečovječnim djelima i pljačkanjem imovine)

131. Tačkom 3 izreke presude, odnosno tačkom 3 optužnice, optuženi je oglašen krivim, kao saizvršilac, za krivično djelo zločini protiv čovječnosti – progon zatvaranjem, mučenjem i pljačkom imovine oštećenog Burdžović Jusufa.

132. Tačkom 4 izreke presude, odnosno tačkom 4 optužnice, optuženi je oglašen krivim, kao saizvršilac, za krivično djelo zločini protiv čovječnosti – progon drugim nečovječnim djelima i pljačkom imovine oštećene "A-5".

133. Na predmetne okolnosti (tačke 3 i 4) svjedočila je svjedokinja "A-5", te optuženi u svojstvu svjedoka.

134. Prije svega, Vijeće napominje da je već ranije, u okviru parag. 89. i 99, sadržajno navelo dio iskaza optuženog i ocjenu istog u vezi sa predmetnim događajima.

135. Prije sadržajnog navođenja izvedenih dokaza i njihove pravne ocjene, Vijeće napominje da je, imajući u vidu da su događaji iz tačke 3 i 4 vremenski, geografski, sadržajno kao i u pogledu izvedenih dokaza, međusobno povezani i isprepleteni, našlo cjelishodnim da iste elaborira na istom mjestu u presudi, našavši da bi drugačije postupanje rezultiralo nepotrebnim i izlišnim ponavljanjem koje bi, samo dodatno, tekstualno opteretilo pismeni otporak presude, što bi u konačnici vodilo i njenoj nejasnosti i nepreglednosti.

136. Na predmetne okolnosti, svjedokinja "A-5" je u svom iskazu navela da je oštećeni Burdžović Jusuf odveden u ranim jutarnjim satima 22.5.1992. godine (petak) iz stana, od strane dva vojnika. U toku dana, zvao ju je na telefon, rekavši da joj ne smije reći gdje je, te da na tom mjestu piše izjave obzirom da od njega traže informacije. Isti dan, oko ponoći, pozvonio joj je oštećeni na interfon. Pozvala je komšije kako bi joj pomogli da uklone barikadu koja se nalazila na ulazu u zgradu, kako bi mu otvorila. Nakon što su zajedno uklonili barikadu, ušao je mlađi vojnik, koji je, vidjevši njene komšije, prislonio ih uz zid zgrade, tražeći od njih da mu kažu koje su nacionalnosti i počeo ih je maltretirati. Vidjevši u jednom trenutku oštećenog Burdžović Jusufa, primijetila je da mu je lijevo oko nateklo. Potom je sa desne strane oštećenog, primijetila i drugog, krupnijeg vojnika. Obojica vojnika su bili uniformisani, sa beretkama na glavi, i naoružani. Manji vojnik je bio izrazito niži u odnosu na drugog krupnijeg vojnika. Obojica vojnika su tako otpratili oštećenog do njegovog stana. Obzirom da je taj manji vojnik dalje odveo oštećenog u jednu od prostorija u stanu, ona je i više obraćala pažnju na tog manjeg vojnika. Čula je da on stalno pita nešto oštećenog u toj prostoriji, a on mu sukcesivno odgovara "nemam, nemam..". U jednom trenutku je vidjela i da je taj manji vojnik udario oštećenog.

137. Drugi vojnik, stajao je na štoku vrata, sa uperenom puškom prema svjedokinji. U jednom trenutku, Burdžović Jusuf i taj manji vojnik su izašli iz te prostorije, nakon čega se Burdžović obratio svjedokinji rekavši joj da im dā sve što ima od novca i zlata, da otkupi

njegov uglavu, što je ona i učinila. Nakon što je manji vojnik stavio crvenu maramu na pod, svjedokinja je na nju stavila sav novac, porodične zlatnike i nakit. Te prilike na maramu je stavila oko 2.000,00 DM, te zlatnike od 24-karatnog zlata, i dva od 14-karatnog zlata. Svjedokinja je pomislila da će oštećenog nakon toga ostaviti u stanu, međutim, krupniji vojnik ga je izveo iz stana, i gledajući za njima u jednom trenutku, primijetila je da oštećeni Burdžović Jusuf ide ispred, a krupniji vojnik iza njega, sa uperenom puškom prema oštećenom. Potom joj je ovaj manji vojnik rekao da nikom ne smije ništa reći, i sva trojica su napustila stan. Sutradan joj se suprug javio telefonom, rekavši da je kod ljekara, na Vracama. Nakon opisanih događaja, u utorak, svjedokinja je primila poziv od nepoznatog čovjeka sa Pala, koji joj je rekao da je njegov suprug operisan, da mu je izvađeno 2,5l krvi iz pluća, ali da misle da će biti dobro. U jednom trenutku, dao joj je oštećenog Burdžović Jusufa na telefon, međutim, on nije mogao govoriti od plača. Na tom mjestu je ostao naredna 2 dana, nakon čega joj je javljeno da se oštećeni nalazi u Beogradu.

138. Svjedokinja je također navela da joj je oštećeni Burdžović Jusuf pričao da su ga opisane prilike odveli u predstavništvo "Drvorijeka"-e, gdje su ga tukli i mučili. Prvo su ga, , "za dobrodošlicu" istukli neki nepoznati vojnici, nakon čega je tučen od strane dva vojnika koja su ga kasnije, na opisani način, i doveli u stan, a potom ponovo odveli. Dok su ga matretirali, tražili su mu novac. Oštećeni Burdžović Jusuf joj je rekao i da mu je niži vojnik prinosiso "kamu" ispod vrata, usljed čega je oštećeni mislio da će ga zaklati, te da mu je stavljao pištolj u usta.

139. Oštećeni Burdžović Jusuf joj je rekao i da su ga odveli u neku garažu na Vracama gdje su ga također mučili, gdje je te prilike vidio 4 leša. Od oštećenog Burdžović Jusufa je saznala i da su ta dvojica njegovih vinovnika Crnogorac, bokser – "Batko" (manji vojnik), a da su krupnijeg vojnika zvali "Krompir". U vezi iskaza svjedokinje u pogledu identifikacije ova dva vojnika -vidi i parag. 95. U svom iskazu u istrazi od 14.3.2011. i 13.6.2012. godine, svjedokinja je navela i da su "Krompir" i ovaj drugi vojnik, po izlasku iz njenog stana (tačka 4), pucali po haustoru.

140. Na okolnost zdravstvenog stanja oštećenog Burdžović Jusufa, uveden je i materijalni dokaz T-5³¹. Iz ovog dokaza proizilazi da je oštećeni primljen na liječenje u ovu kliniku nakon što je 22.5.1992. godine povrijeđen-tučen, te da se u periodu 24. do 26.5.1992. godine, liječio na Palama, sa završnom dg. *Post drainage haemithoracis aematopneumathoracem traumaticum cum fractura costrarum*.

141. Nakon opisanih događaja, početkom juna 1992. godine, u stan svjedokinje "A-5" ponovo dolazi onaj isti krupni vojnik koji joj je prethodno dolazio u njen stan s manjim vojnikom. Prepoznala ga je te prilike, ali mu nije dala do znanja da ga je prepoznala. Te prilike je, također, došao sa još jednim, ali sada drugim vojnikom. Po ulasku u njen stan, krupniji vojnik je zaključao ulazna vrata stana, i pitali su je gdje je oštećeni Burdžović Jusuf, ko ga je izbavio. Potom ju je taj krupniji vojnik pitao da li ima novca, na šta mu je ona odgovorila da nema, da su već prethodno dolazila dvojica i sve joj uzeli. Potom je taj

³¹ Otpusna lista sa epikrizom na ime Burdžović Jusuf, Univerzitetski klinički centar, Institut za plućne bolesti i tuberkulozu Beograd

krupniji vojnik uzeo njenu tašnu i uzeo joj je novčanik, tako da je ostala "bez prebijene pare". Zatim joj je pokazao njegovu desnu ruku, govoreći da li ona zna kakav je bio oštećeni Burdžović, dodavši da ga je tom rukom tukao, te da mu je žao što ga nije ubio. Potom je počeo da puca po stanu, oštetivši pri tome namještaj, nakon čega je uzeo flašu obojenog pića, i razbivši istu od komodu, istu je oštetiio.

142. Oslanjanjem na izvedene dokaze, Vijeće je utvrdilo da je u događajima iz tačke 3 (progon zatvaranjem, mučenjem i pljačkanjem imovine prema oštećenom Burdžović Jusufu) i 4 (progon drugim nečovječnim djelima i pljački oštećene "A-5"), u ulozi, naoružanog vojnika, učestvovao optuženi kao saizvršilac predmetnog događaja. Naime, svjedokinja-oštećena "A-5" je u više navrata imala priliku percipirati lik optuženog – prvi put kada je oštećeni Burdžović Jusuf doveden kući od strane optuženog i drugog manjeg vojnika (V.V), zatim, kada je držao uperenu pušku u njenom stanu dok se V.V.u drugoj prostoriji nalazio s njenim mužem, zatim, kada je odveo njenog supruga, te njegovim ponovnim dolaskom u njen stan početkom juna 1992. godine, kada je svjedokinja veoma plastično pojasnila da mu nije dala do znanja da ga je prepoznala.

143. U svim opisanim prilikama, svjedokinja je mogla jasno percipirati njegov lik, veoma precizno se određivši po pitnju karakterističnog izgleda optuženog u odnosu na druga lica s kojim je, u dva navrata, sukcesivno, došao u njen stan. Vijeće je ocijenilo njeno svjedočenje veoma određenim, preciznim, opširnim i sadržajnim. Ista je govorila o brojnim detaljima koji su obilježili događaje iz tački 3 i 4 kojima je oštećena (dolazak krupnijeg i nižeg vojnika u njen stan, crvena marama u kojoj je stavila novac i zlato, i dr). Precizno se uvijek odredila po pitanju radnji koje poduzima optuženi, na koji način joj se obraća, a kako to čine drugi vinovnici. Veoma plastično se odredila po pitanju saznanja kada je ustanovila da, iako je optuženi bio krupniji u odnosu na V.V, optuženi nije "Crnogorac"-bokser već da je to V.V, dok je krupniji vojnik, čiji lik je više puta i percipirala, nosio nadimak "Krompir". Svjedokinja nije čula te karakteristične nadimke njenih vinovnika u njihovom međusobnom obraćanju i oslovljavanju u njenom stanu, ali sasvim je jasno, višestruko, sukcesivno i u veoma kratkim vremenskim intervalima, percipirala lik vinovnika kojeg je označila kao krupnijeg vojnika, a potvrdu njegovog identiteta je dobila od svog supruga, s kojim je, prirodno i očekivano, i razgovarala o predmetnim događajima. Pri navedenom, optuženi sasvim jasno zna geografski lokalitet stana oštećene, on u isti ponovo dolazi kako bi nad oštećenom vršio dodatno psihofizičko ugnjetavanje i pljačku njene imovine, i on to i čini, tačno znajući situaciju i lične prilike oštećene, te joj to, neposredno, i daje do znanja.

144. Kada je u pitanju kazivanje oštećene "A-5" u pogledu detalja mučenja i zatvaranja koji su se dogodili njenom suprugu, Vijeće je njen iskaz našlo dostatnim po njegovoj kvaliteti i po tom osnovu. Naime, svjedokinja je očevidac dovođenja njenog supruga od strane optuženog i V.V. koji je te prilike bio vidno izudaran i onemoćao. Zatim, očevidac je odvođenja njenog supruga od strane optuženog i V.V. koji joj je o dešavanjima u "Digitron"-u govorio do u detalje, precizno se određivši po pitanju pojedinačnih uloga i radnji njegovih vinovnika, dok joj je i optuženi, po dolasku u njen stan, prijetio pokazavši desnu ruku i pri tome govoreći da je tom rukom udarao njenog supruga i da mu je žao što

ga nije ubio.

145. Vijeće, također, napominje da je poklonilo vjeru kazivanju oštećene "A-5" u vezi sa navodom da su optuženi, i drugi vojnik, po izlasku iz njenog stana (tačka 4) pucali po haustoru, dok činjenica da svjedokinja o toj odrednici događaja nije govorila i na glavnom pretresu Vijeće ne pripisuje suštinskoj devijantnosti njenog kazivanja, nego ne postojanju direktne komunikacije na relaciji svjedok-ispitivač u tom smijeru. Svjedokinja je, naime, dvostruko, u okviru oba svoja iskaza iz istrage, jasno potvrdila tu odrednicu događaja. Ovo i zbog toga što se, obzirom na sveubuhvatnost iskaza oštećene, u pogledu dešavanja u njenom stanu krajem maja (tačka 3), a zatim i početkom juna 1992. godine (tačka 4), radi o sekundarnoj odrednici sveukupnih događaja, pa je Vijeće našlo da, kazivanje o tom dijelu događaja, prirodno i nije spontano i samoincijativno.

146. Kada su u pitanju zaključci Vijeća u pogledu identifikacije lokacije na koju je oštećeni Burdžović doveden, a potom i maltretiran ("Digitron Buje"), Vijeće je ustanovilo da se radi o preduzeću "Digitron Buje", a ne o "Drvorijeci" kako je to svjedokinja u svojim iskazima navela. Pri tome, Vijeće to ne pripisuje nedosljednosti već upravo objektivnosti njenog kazivanja obzirom da su se, slijedom izvedenih dokaza, prostorije preduzeća "Drvorijeka" i "Digitron Buje" i nalazile na istoj lokaciji i u neposrednoj blizini. Dodatno, svjedokinja je navela da se u prostoriji preduzeća u koje je njen suprug po odvođenju iz stana i odveden, a potom mučen i zatvoren, nalazilo još vojnika koji su ga tukli, a što je po obrascu događaja saglasno i kazivanju oštećenog Čoho Esada, koji je, također, bio zatvoren i mučen u istom preduzeću, dok su gotovo svi svjedoci, a isto tako i optuženi u ulozi svjedoka, i naveli da su se u prostoriji „Digitron“-a i nalazile prostorije štaba, odnosno vojske kojoj je optuženi i pripadao.

147. Vijeće je iz činjeničnog opisa tačke 4 ispustilo navod „*pr. jetili oštećencj da će je ubiti*“, obzirom da ista ovu odrednicu događaja nije potvrdila na glavnom pretresu, a po ocjeni Vijeća, radi se o veoma upečatljivom detalju događaja koji nije mogao, samo tako, ostati bez pomena.

148. Oslanjanjem na dokaznu osnovu, Vijeće je zaključilo da je optuženi opisane radnje zatvaranja, mučenja i pljačke imovine oštećenog Burdžović Jusufa, te druga nečovječna djela i pljačku oštećene "A-5", i počinio upravo zbog činjenice pripadnosti oštećenih drugom narodu, pa se sasvim jasnim i nedvojbenim zaključuje da je ovakvo postupanje u sebi sadržavalo diskriminatorску osnovu.

149. Oštećena je i bila u prilici da najbolje opiše atmosferu beznađa i straha u kojoj se našla, i koja je zadesila njenu porodicu. Slijedom njenog iskaza, jasnim se mogao steći i dojam o posljedicama koje je dokazano postupanje optuženog iz tačke 4, ostavilo na njen, prevashodno, psihički integritet. Nadalje, u oba opisana slučaja iz tački 3. i 4, s jedne strane, oštećena i njen suprug (tačka 3), a potom i optužena sama (tačka 4), su se nalazili u stanu nenaoružani, nezaštićeni, naspram dobro naoružanih i brojnijih vojnika, koji su i iskoristili tu njegovu bespomoćnost kako bi se nad istim iživljavali. Nadalje, imajući u vidu da zatvaranju oštećenog Burdžović Jusufa u prostorije „Digitron“-a od strane njegovih vinovnika, te mučenju od strane istih, nije prethodio na zakonu zasnovan postupak koji decidno propisuje proceduru i procesne garancije zatvaranja, Vijeće je zaključilo da

je zatvaranje oštećenog Burdžović Jusufa bilo proizvoljno i lišeno zakonitosti što ga čini suprotnim pravilima međunarodnog prava.

150. Također, zabrana mučenja, kojem je oštećeni Burdžović Jusuf, radnjama optuženog i njegovih saizvršilaca bio podvrgnut, propisana je brojnim međunarodnim standardima. Sud napominje da je zabrana mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, opšti međunarodni standard koji se, iako u različitoj formi, može naći u raznim međunarodnim instrumentima, kao u slučaju člana 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i člana 3. Evropske konvencije o sprječavanju mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, kojim instrumentima je propisana zabrana mučenja na način da niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Stoga, postupanje optuženog Dragičević Zorana, uz dokazanu diskriminatorску osnovu, prema optuženom Burdžović Jusufu je bilo arbitrarno i nezakonito.

151. Slijedom navedenog, Vijeće je našlo dokazanim, izvan svake razumne sumnje, da je optuženi Dragičević Zoran, opisanim radnjama u tački 3 izreke (i optužnice) počinio krivično djelo zločini protiv čovječnosti (progon) zatvaranjem, mučenjem i pljačkom imovine, te tačkom 4 izreke (i optužnice) progon drugim nečovječnim djelima i pljačkom imovine.

(a) Zajednički zaključak u pogledu dokazanih protivpravnih radnji optuženog u vezi pljačke³² imovine u tačkama 1-4

152. Kako je to naprijed sadržajno i interpretirano, Vijeće je ustanovilo da je optuženi, radnjama u tačkama od 1 do 4, kao saizvršilac, počinio i progon pljačkom oštećenih "A-2", "A-3", Čoho Esada, Burdžović Jusufa i "A-5".

153. Stoga, uz naprijed navedene činjenične i pravne zaključke, Vijeće dodatno ističe da je optuženi, kao saizvršilac, na diskriminatorskoj osnovi, počinio oduzimanja privatne pokretne imovine oštećenih, a radi njegove privatne dobiti. Zakonodavac ne propisuje cenzus po pitanju visine odnosno vrijednosti otuđenog dobra, obzirom da, po međunarodnom pravu, nije potrebno ispunjenje dodatnih uslova u smislu znatnije ekonomske vrijednosti opljačkane imovine. S tim u vezi, iako je očigledno da je, slijedom kazivanja većine oštećenih, otuđenje novca, te zlatnih i srebrnih predmeta od oštećenih, bilo znatnije vrijednosti, dok to nije bio slučaj sa ponovnim dolaskom optuženog u stan oštećene "A-5" (tačka 4), koja je u svom iskazu navela da joj je kritične prilike otuđen

³² Vijeće dodatno napominje da je pljačka zabranjena kako po domaćem pozitivnom pravu, tako i po međunarodnim pravnim standardima, pa je tako pljačka izričito zabranjena članom 33. Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata iz 1949. godine (ŽK IV), zatim, članom 4. stav 2. tačka g) Dodatnog protokola II uz ovu konvenciju, te članom 28. i 47. Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu sa Pravilnikom iz 1907. godine.

ostatak novca u vidu dinara iz njenog novčanika, Vijeće je ustanovilo da je u svim tim situacijama, optuženi, kao saizvršilac, izvršio progon pljačkom imovine.

154. Slijedom navedenog, Vijeće je ustanovilo, da je u svim opisanim situacijama od tačke 1 do tačke 4, diskriminatorna osnova na strani optuženog u sebi sadržavala i namjeru optuženog da za sebe nezakonito prisvoji pokretnu imovinu oštećenih u vidu novca, odnosno zlatnih i srebrnih predmeta, znajući da je takvo postupanje nezakonito, pri čemu je Vijeće zaključilo da je optuženi bio svjestan da je takvo postupanje nezakonito ali je htio njegovo učinjenje, čime je njegov umišljaj u tom smislu direktan. Umišljaj optuženog za radnje iz tački 1-4 je dodatno obuhvaćen parag. 101.

4. TAČKA 5 (progon silovanjem oštećene "A-1")

155. Tačkom 5 izreke presude, odnosno tačkom 5 optužnice, optuženi je oglašen krivim, za krivično djelo zločini protiv čovječnosti – progon silovanjem oštećene "A-1".

156. Na predmetne okolnosti, svjedočila je svjedokinja "A-1", "A-4", Aida Fazlić-Rišljanin, vještak Kučukalić Abdulah, te optuženi u svojstvu svjedoka.

157. Optuženi je na predmetne okolnosti izjavio da on nije silovao oštećenu "A-1", te da on nema gene silovatelja, da takvo nešto nikad ne bi učinio. Naveo je i da je poznavao oštećenu "A-1" i da joj je pomogao da se zaposli u jednoj kafani u koju su dolazili vojnici. Poznavao je njene porodične prilike u smislu da je bez supruga od 1982. godine i da je samohrana majka, pa je pomogavši joj da se zaposli, učinio human gest prema njoj, a da joj nikad nije ništa našao učinio.

158. S druge strane, oštećena je predmetni događaj interpretirala na način da je optuženi, kojeg je i od ranije dobro poznavala, došao u njen stan u ljeto 1993. ili 1994. godine, rekavši joj da krene s njim. Prethodno je po nju poslao dva dečka, koji su joj rekli da je "Krompir" zove da mu opere suđe, na šta im je ona odgovorila da mu kažu da je nema. Potom je optuženi lično došao po nju. Opisujući ga u tom trenutku, navela je da je bio visok oko 1,90m, imao je crnu kosu. Odveo ju je u njegov stan, nakon čega ju je ponudio pićem i kafom. Kada je to odbila, pitao ju je da li se ona njega plaši, na šta mu svjedokinja nije smjela odgovoriti, a inače je čula "da je bio prvi do Batka". Potom ju je uveo u jednu sobu u kojoj je primijetila pištolj, radenik i nož. Potom je na krevetu imao s njom seksualni odnos, nakon čega joj je rekao da se istušira. Navela je da pri tome nije bio nasilan niti je tukao. Pitao ju je zašto se boji. Nakon tuširanja, ponovo je imao s njom seksualni odnos. Oštećena je dodatno navela da je ona tada bila u radnom vodu, te da je u to vrijeme viđala optuženog u i oko lokaliteta "Digitron"-a.

159. Izjašnjavajući se na okolnost nastupjelih posljedica, navela je da se, po izlasku s Grbavice, liječila na neuropsihijatriji 7 mjeseci, u kojem periodu uopšte nije mogla pričati, dodavši da se i danas liječi.

160. Izjašnjavajući se po pitanju činjenice da li joj je optuženi pomogao da se zaposli u jednom ugostiteljskom objektu, svjedokinja je odgovorila odrično, izjavivši da joj je komšija po imenu Jakov, koji je bio u srodstvu sa vlasnikom ugostiteljskog objekta,

pomogao da se na tom mjestu zaposli, a ne optuženi.

161. Vijeće je ocijenilo kazivanje oštećene objektivnim, nepristrasnim i kompletnim. Svjedokinja je veoma dobro poznavala optuženog u ulozi njenog vinovnika i prije predmetnih događaja, dok je to potvrdio i sam optuženi. Vijeće je zaključilo da oštećena ne tereti optuženog više od objektivno doživljenog pri čemu ista, u vezi sa predmetnim događajem, navodi da optuženi nije bio nasilan.

162. Vijeće napominje da je oštećena u svom iskazu navela da se opisani događaj silovanja od strane optuženog desio u ljeto 1993. ili 1994. godine, pa upitana da se precizno odredi u pogledu datuma, svjedokinja je ostavila mogućnost da se opisano desilo u ljeto odnosno u julu 1993 ili 1994. godine. Međutim, u njenim izjavama iz istrage i to prvom iskazu pred Kantonalnim sudom u Sarajevu iz 1999. godine, a što je potom potvrdila i u iskazu pred Tužilaštvom BiH iz 2012. godine, svjedokinja je dosljedno i saglasno navela da se opisani događaj desio u julu 1993. godine, što se i uklapa u vremenski okvir boravka optuženog na području Grbavice, pri čemu Vijeće na ovom mjestu ostaje i kod zaključaka u okviru parag. 59 i samog iskaza optuženog koji je rekao da je na Grbavici bio dvokratno i to od prvih barikada (mart/april) 1992. godine, do ranjavanja 10.10.1992. godine, da je potom, narednih 5-6 mjeseci bio na poštadi, te da se ponovo vratio u vojsku na 3-4 mjeseca, te da iz vojske ide definitivno u jesen 1993. godine.

163. Vijeće nije prihvatilo tezu odbrane da je ostvareni seksualni čin voljan, obzirom da je svjedokinja izjavila da optuženi nije bio grub niti nasilan. Naime, u predmetu *MKSJ-a Kvočka i dr.*, (Pretno vijeće, 2.11.2001, parag. 175. i 180), silovanje je definisano kao "fizički nasrtaj seksualne prirode, počinjen nad nekom osobom u okolnostima prisile".

164. U predmetu *Furundžija* pretno vijeće MKSJ je iznijelo mišljenje da će seksualna penetracija pretstavljati silovanje ukoliko do nje nije došlo uz istinsku volju ili pristanak žrtve. Relevantnost ne samo sile, prijetnje silom i prinude, nego i odsustva pristanka ili voljnog sudjelovanja je obrazložena u predmetu *Kunarac*, gdje je zapaženo sljedeće: „u svim jurisdikcijama koje je Pretno vijeće razmotrilo, nužan je elemenat sile, prinude, prijetnje ili djelovanja bez saglasnosti žrtve: upotreba sile ima široko tumačenje i obuhvata dovođenje žrtve u bespomoćno stanje“³³.

165. Sugestije ljubaznosti, poput drugačijeg tretiranja žrtve, donošenja hrane i sl. što je i ovdje bio slučaj (obzirom da iz iskaza oštećene, proizilazi da joj je optuženi ponudio pićem i kafom), ne mogu nikako biti okolnosti koje anuliraju prisilu na strani žrtve. Naime, pri navedenom, a oslanjanjem na dokaznu osnovu, svakako treba imati u vidu da je u kritičnom periodu Grbavica bila u izolaciji ostatka užeg geografskog konteksta. Naime, s jedne strane, građani, među njima i oštećena, su živjeli zajedno sa neprijateljskom vojskom, odnosno okruženi njom, pri čemu su morali držati otključane stanove i haustore za nenajavljene i spontane upade i kontrole raznih vojnih formacija, dok se s druge strane rijeke Miljacke, preko mosta Bratstva i Jednistva, odvijao iole normalniji život. Isto tako,

³³ Vidjeti predmet *Kunarac i dr.*, presuda Pretnog vijeća MKSJ, parag. 440

oštećena je u tim okolnostima bila Bošnjakinja, koju okolnost, u prilog postojanju straha kritične prilike, i sama u svom iskazu potencira, a što je sasvim prirodno, logično i očekivano.

166. Uz naprijed navedenu ocjenu iskaza svjedokinje, Vijeće napominje da je osudu za ovu inkriminaciju zasnovalo uglavnom na iskazu svjedokinje - oštećene "A-1", nalazeći svjedočenje žrtve u odlučujućoj mjeri dostatnim za osudu optuženog za predmetnu inkriminaciju. Potkrjepu navedenom, Vijeće nalazi i u Pravilu 96. Pravila o postupku i dokazima MKSJ i praksi MKSJ, slijedom kojeg se odbacuje zahtjev koji u određenim pravnim sistemima egzistira u smislu da se svjedočenje žrtve, koja tvrdi da je silovana, mora dodatno potkrijepiti, prevashodno iz razloga što, u pravilu, kod djela silovanja, žrtva i jeste jedina prisutna uz optuženog, a u ovom slučaju žrtva je bila jedina prisutna uz optuženog u ulozi silovatelja koji je usto i vojnik, a pored toga korpuletniji i fizički dominantniji u odnosu na oštećenu.

167. Potkrepljujući dokaz na okolnost silovanja oštećene "A-1" je kazivanje svjedokinje "A-4" koja je poznavala oštećenu u kritičnom periodu, i koja joj je jedne prilike priznala da ju je optuženi odveo u "Digitron" i silovao. Iskaz ove svjedokinje Vijeće nalazi vjerodostojnim. Naime, ista je nepristrasno i autentično pred sudom izjavila šta je saznala o kritičnom događaju od oštećene, pri čemu je optuženog poznavala punim imenom i prezimenom i nadimkom "Krompir" kazavši da ga je u ratnim okolnostima viđala u "Digitron"-u u kojim situacijama je bio uniformisan, sa beretkom na glavi. Ovakvo kazivanje svjedokinje je i prirodno i logično obzirom da je ista, obavljajući zadatke u okviru radnog voda, objektivno imala priliku da viđa optuženog na lokalitetu Grbavice, pri čemu opisani izgled optuženog u kritično vrijeme, te krug njegovog kretanja na području Grbavice, proizilazi i iz njegovog iskaza pred sudom.

168. Isto tako, na okolnost psihičkog stanja oštećene, govorila je i svjedokinja odbrane Aida Fazlić-Rišljanin koja je 1995. godine od oštećene uzimala dopunu izjave u policiji na okolnost njenog silovanja, pa je tako svjedokinja Aida Fazlić-Rišljanin istakla da je oštećena te prilike bila „istraumirana“ i da je „plakala“, pa joj je to ostalo upečatljivo u odnosu na druge žene koje je saslušavala. Dodatno, psihičko stanje oštećene, a na okolnost posljedica po oštećenu usljed pretrpljenog silovanja, je vještačio vještak Kučukalić Abdulah koji je zaključio da oštećena boluje od trajne promjene ličnosti.

169. Slijedom navedenog, Vijeće je ustanovilo da je optuženi oštećenu silovao znajući da je takvo postupanje nezakonito, pri čemu je Vijeće zaključilo da je optuženi bio svjestan da je takvo postupanje nezakonito, ali je htio njegovo učinjenje, čime je postupao sa direktnim umišljajem.

170. Oslanjanjem na dokaznu osnovu, Vijeće je zaključilo da je optuženi opisano dvostruko silovanje oštećene "A-1" počinio upravo zbog činjenice pripadnosti oštećene drugom narodu, pa se sasvim jasnim i nedvojbenim zaključuje da je ovakvo postupanje u sebi sadržavalo diskriminatorску osnovu.

171. Slijedom navedenog, Vijeće je našlo dokazanim, izvan svake razumne sumnje, da je optuženi Dragičević Zoran, opisanim radnjama u tački 5 izreke (i optužnice)

počinio krivično djelo zločini protiv čovječnosti (progon) silovanjem.

172. Slijedom svega navedenog, Vijeće nije prihvatilo zakonitim, ni relevantnim, iskaz oštećene O-6 koji je dala pred CSB Sarajevo, na temelju čega je odbrana nastojala graditi osporavanje kredibiliteta oštećene, nalazeći da se, prije svega, radi o nezakonitom dokazu budući da isti nije ni uzet u skladu sa tada važećim pravilima procesnog zakona. Dodatno, Vijeće ukazuje da nedosljednosti, na kojima odbrana u svom završnom izlaganju potencira, a koje se tiču iskaza ove svjedokinje, Vijeće je, kao nepotrebne i suvišne i izbacilo iz činjeničnog opisa dispozitiva, a što će biti u nastavku i obrazloženo.

173. Vijeće konačno napominje da je iz činjeničnog opisa izreke ispustilo navode (prvo navođenje tuširanja) "*da se ide tuširati*", "*on prišao te je uhvatio za obje ruke i oborio na jedan kauč*", te "*ponovo rekao oštećencj da se ide istuširati, a zatim se i on istuširao*" prilagodivši činjenični okvir događaja iskazu oštećene koja je naglasila da optuženi kritične prilike nije bio grub niti nasilan, zatim, koja je sa sigurnošću mogla potvrditi da se samo jednom tuširala, i to nakon prvog silovanja, dok je negirala navod da se i optuženi tuširao, koji je navod, po ocjeni Vijeća, izbačen i kao suvišan i nepotreban. S druge strane, kako činjenični okvir ne bi izgubio rečenični i semantički smisao, a oslanjanjem na iskaz oštećene, Vijeće je u činjenični dio ubacilo navod (rekao je oštećenoj da) "*se skine*". Vijeće napominje da je navedenim preinakama očuvan objektivni identitet djela u pogledu činjeničnih navoda koji isto određuju kao takvo.

VIII. PRIMJENA MATERIJALNOG ZAKONA

174. Sud je našao da su se u postupanju optuženog stekla sva bitna obilježja krivičnog djela zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) (progon) i to zatvaranjem, mučenjem, drugim nečovječnim djelima, silovanjem i pljačkom, a u odnosu na tačke 1-4 u vezi sa članom 29. KZ BiH (saizvršilaštvo).

175. U pogledu primjene materijalnog zakona i pravne kvalifikacije djela, imajući u vidu načela propisana članovima 3, 4. i 4a) KZ BiH, Vijeće je u konkretnom slučaju primijenilo KZ BiH, te je utvrdilo da je optuženi, naprijed navedenim radnjama, počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) navedenog zakona.

176. U vezi sa primjenom materijalnog zakona u ovom krivičnom predmetu, Vijeće smatra relevantnim dva zakonska načela: *načelo zakonitosti*, prema kojem nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (član 3. KZ BiH) i *načelo vremenskog važenja krivičnog zakona*, prema kojem se na učinioca krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela, a ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primjenit će se zakon koji je blaži za učinioca (član 4. KZ BiH).

177. Načelo zakonitosti je također propisano članom 7. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (EKLJP) i članom 15. stav 1. Međunarodnog

pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP).

178. Član 7. stav 1. EKLJP propisuje: „Nitko ne može biti proglašen krivim za krivično djelo počinjeno činom ili propustom koji, u času počinjenja, po domaćem ili po međunarodnom pravu, nisu bili predviđeni kao krivično djelo. Isto se tako ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno.“ Na drugoj strani član 15. stav 1. MPGPP propisuje: „Niko se neće smatrati krivim za krivično djelo počinjeno činom ili propustom, koji, u vrijeme počinjenja, nisu predstavljali krivično delo prema domaćem ili međunarodnom pravu. Isto tako, neće se izreći teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kada je krivično djelo bilo izvršeno. Ako se, nakon što je djelo počinjeno, zakonskom odredbom predvidi izricanje blaže kazne, to će ići na korist počinioca“.

179. Međutim, stav 2. člana 7. EKLJP propisuje da „Ovaj član ne sprječava suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u času počinjenja predstavljao krivično djelo u skladu s općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda“. S druge strane, stav 2. člana 15. MPGPP glasi „ništa u ovom članu ne sprječava suđenje i kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u vrijeme počinjenja predstavljao krivično djelo prema općim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica“.

180. Član 7. stav 2. EKLJP i član 15. stav 2. MPGPP, sadrže odredbe koje su izuzeci u odnosu na pravilo utvrđeno članom 7. stav 1. EKLJP i članom 15. stav 1 MPGPP.

181. Isti izuzetak je sadržan u članu 4a) KZ BiH koji podrazumijeva suđenje ili kažnjavanje prema općim načelima međunarodnog prava. Ova odredba glasi:

“Članovi 3. i 4. ovog zakona (KZ BiH) ne sprječavaju suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu s općim načelima međunarodnog prava”.

182. Citiranom odredbom su faktički preuzete odredbe člana 7. stav 2. EKLJP i člana 15. stav 2. MPGPP i omogućeno je izuzetno odstupanje od načela iz člana 3. KZBiH. To je primjenjivo i u ovom postupku protiv optuženog, jer se upravo radi o inkriminaciji koja uključuje kršenje pravila međunarodnog prava.

183. Država Bosna i Hercegovina je kao nasljednica bivše Jugoslavije ratificirala EKLJP i MPGPP, pa su ovi sporazumi za nju obavezujući i vlasti Bosne i Hercegovine, uključujući i sudove, moraju ih primjenjivati. Stoga, odredba člana 4a) KZ BiH, nije ni neophodna za njihovu primjenu, pa ista ima ulogu samo domaći pravni podsjetnik, jer on nije neophodan da bi se primjenjivali ovi sporazumi.

184. Članom 172. KZ BiH propisano je krivično djelo Zločini protiv čovječnosti, koji je članom 5. Statuta MKSJ definisan kao taksativno nabrojana djela (član 5, tačke a)-i) Statuta), „kada su ona počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog, bilo unutarnjeg kakraktera i usmjerena protiv bilo kojeg civilnog stanovništva“. U vrijeme počinjena djela,

djelo Zločini protiv čovječnosti nije eksplicitno bio predviđen krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini. S druge strane, oslanjanjem na prethodnu argumentaciju, uvrštavanje odredbe člana 172. KZ BiH u domaći zakon, što je KZ-om BiH iz 2003. godine i učinjeno, nije ni bilo nužno za primjenu načela međunarodnog prava.

185. Običajni status kažnjivosti zločina protiv čovječnosti i pripisivanje individualne krivične odgovornosti za njegovo počinjenje u periodu 1992. godine, potvrđen je, od strane Generalnog sekretara UN³⁴, Komisije za međunarodno pravo³⁵, kao i jurisprudencijom MKSJ i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR)³⁶. Ove institucije ocijenile su da kažnjivost Zločina protiv čovječnosti predstavlja imperativnu normu međunarodnog prava ili *ius cogens*³⁷, zbog čega je nesporno da je u 1992. godini Zločini protiv čovječnosti bio dio običajnog međunarodnog prava. Ovaj zaključak je potvrdila i Studija o međunarodnom humanitarnom pravu³⁸ koju je izradio Međunarodni komitet crvenog krsta. Prema toj studiji „teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju ratni zločin“ (pravilo 156), „pojedinci su krivično odgovorni za zločine koje počinje“ (pravilo 151) i „Države moraju istraživati ratne zločine koje su navodno počinili njihovi državljani ili njihove oružane snage, ili koji su počinjeni na njihovoj teritoriji, te u slučaju potrebe, krivično goniti osumnjičene. Takođe moraju istraživati i druge ratne zločine koji su u njihovoj nadležnosti, te, u slučaju potrebe, krivično goniti osumnjičene.“ (Pravilo 158)

186. Član 4a) KZ BiH govori o “općim načelima međunarodnog prava”. Član 7. stav 2. EKLJP govori o „općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda“ , a član 15. stav 2. MPGPP o „općim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica“. Kako međunarodno pravo, kao ni EKLJP, ne poznaju identičan pojam onom koji se koristi u članu 4 a) KZ BiH, to ovaj termin predstavlja ustvari kombinaciju, s jedne strane “principa međunarodnog prava” kakav poznaje Generalna skupština UN i Komisija za međunarodno pravo i “općih principa prava priznatih od strane zajednice naroda” kakve poznaje Statut Međunarodnog suda pravde i član 7. stav 2. EKLJP, kao i član 15. stav 2. MPGPP-a.

187. Principi međunarodnog prava kako ih poznaje Rezolucija Generalne skupštine 95(I) (1946) i Komisija za međunarodno pravo (1950) odnose se na “Nirnberšku povelju i presudu tribunala”, dakle i na zločine protiv čovječnosti. “Principima međunarodnog prava priznatim u Povelji Nirnberškog tribunala i u presudi tribunala”, koje je Komisija za međunarodno pravo usvojila 1950. godine i podnijela Generalnoj skupštini, Principom VI.c.

³⁴ Izvještaj GS UN-a u vezi sa stavom 2. Rezolucije Vijeća sigurnosti br. 808, 3.maj 1993. paragraf 34-35 i 47-48

³⁵ Komisija za međunarodno pravo, Komentar na Nacrt zakona o zločinima protiv mira i sigurnosti čovječanstva (1996), član 18.

³⁶ MKSJ, Apelaciono vijeće, *Tadić*, Odluka o prijedlogu odbrane za interlokutorni prigovor na nadležnost, 2. oktobar 1995. paragraf 141; MKSJ, Pretresno vijeće, presuda *Tadić* od 7. maja 1997. paragraf 618-623; MKSR, Pretresno vijeće, *Akayesu*, 2.septembar 1998., paragraf 563-577.

³⁷ Komisija za međunarodno pravo, Komentar na nacrt teksta članova o odgovornosti država za međunarodno protupravna djela (2001), član 26.

³⁸ Jean-Marie-Henchaerts and Louise Doswald-Beck; Međunarodno običajno pravo, MKCK, Cambridge University Press, 2005.

predviđena je kažnjivost Zločina protiv čovječnosti kao zločin po međunarodnom pravu. Principom I određeno je da: "Svaka osoba koja poćini djelo koje predstavlja krivićno djelo po međunarodnom pravu, odgovorna je, prema tome i podliježe kaŕnjavanju". Principom II određeno je da: "Ćinjenica da domaći zakon ne predviđa kaznu za djelo koje je kaŕnjivo po međunarodnom pravu, ne oslobađa osobu koja je poćinila to djelo odgovornosti prema međunarodnom pravu".

188. Naime, kako je i naprijed navedeno, Vijeće je optuŕenog oglasilo krivim za krivićno djelo Zloćini protiv ćovjećnosti koje je KZ-om BiH, koji je stupio na snagu 1. marta 2003. godine, uvršten u domaće pravo³⁹. Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) je već razmatrao pitanje primjene noveliranog zakona – KZ BiH iz 2003. godine na krivićna djela Zloćini protiv ćovjećnosti, a za koje je i optuŕeni Dragićević Zoran oĝlašen krivim.

189. S tim u vezi, a slijedom prigovora aplikanta u vezi sa primjenom materijalnog zakona u predmetu ESLJP *Šimšić protiv BiH*, ESLJP je zakljućio (parag. 23 i 25):

1. "Sud opaŕa da je sadašnji aplikant bio osuđen 2007. godine za progon kao zloćin protiv ćovjećnosti s obzirom na djela koja su desila 1992. godine. Kako pobijana djela nisu sadržavala zloćin protiv ćovjećnosti prema domaćem pravu sve do stupanja na snagu Kaznenog zakona, evidentno je iz dokumenata citiranih u gore navedenim stavcima od 8-13 da su pobijana djela, u vremenu kada su bila poćinjena, sadržavala zloćin protiv ćovjećnosti prema međunarodnom pravu. U tom smislu, primjećuje se da su svi sastavni elementi zloćina protiv ćovjećnosti ispunjeni u ovom slućaju: pobijana djela su izvršena u kontekstu šireĝ i sistematićnog napada s ciljem na civilno stanovništvo i aplikant je bio svjestan ovih napada (suprotno slućaju *Korbely*, gore navedeni stavci, §§ 83-85)".

...

2. "Sud zakljućuje da su djela aplikanta, u vremenu kada su izvršena, sadržavala kazneno djelo definirano s dovoljno dostupnosti i predvidivosti prema međunarodnom pravu".

190. Dakle, zloćini protiv ćovjećnosti u vrijeme izvršenja inkriminiranih radnji nisu bili propisani kao krivićno djelo u KZ SFRJ, ali ćine imperativni princip međunarodnog prava i nesporno je da su 1992. godine bili sastavni dio međunarodnog obićajnog prava⁴⁰. Zloćini protiv ćovjećnosti su zloćini po međunarodnom pravu u univerzalnom smislu nadleŕnosti za procesuiranje tako da i osuda za takva djela, prema zakonu koji je

³⁹ Aplikacija br.51552/10, *Boban ŠIMŠIĆ protiv Bosne i Hercegovine*, parag. 18

⁴⁰ Odluka Evropskog suda za ljudska prava, *Šimšić protiv Bosne i Hercegovine*, broj 51552/10 od 26.08.2010. godine

naknadno propisao i utvrdio ovo djelo kao krivično djelo i propisao posebnu krivičnu sankciju nije suprotno članu 7. stav (1) EKLJP. Ovakav stav je zauzet i u predmetu broj 51 891/99, *Naletilić protiv Hrvatske*, kao i u odluci u predmetu *Šimšić protiv Bosne i Hercegovine* br. 51552/10 od 10.04.2012. godine.

191. Praksom ESLJP naglašena je primjena odredbe stava 2. člana 7. u odnosu na primjenu stava 1. člana 7. EKLJP u nekoliko sličnih predmeta⁴¹ u kojima je predmet rasprave upravo bilo postojanje i kažnjivost Zločina protiv čovječnosti kao krivičnog djela. U predmetu *Kolk i Kislyiy protiv Estonije*, ESLJP „se prisjeća da tumačenje i primjena domaćeg zakona u načelu spada u nadležnost domaćih sudova....⁴², a što je primjenjivo i kada se domaći zakon odnosi na pravila općeg međunarodnog prava ili međunarodnih sporazuma.

192. U tom svjetlu, treba posmatrati i presudu Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, u predmetu *Maktouf i Darjanović protiv Bosne i Hercegovine* (Aplikacija br.2312/08 i 34179/08 od od 18.7.2013. godine), koja u paragrafu 55. daje odgovor na navedenu pravnu situaciju, navodeći da za neke zločine, konkretno zločine protiv čovječnosti, koji su u domaći zakon uvedeni 2003. godine, sudovi nemaju nikakve druge mogućnosti nego da u takvim predmetima primjenjuju Krivični zakon iz 2003. godine. Pri tome je Evropski sud ocijenio irelevantnom činjenicu da zločini protiv čovječnosti nisu predstavljali krivično djelo prema domaćem zakonu tokom rata 1992-1995. godine jer su ta djela u to vrijeme predstavljala krivično djelo prema međunarodnom pravu.

193. Prema tome, krivično djelo Zločina protiv čovječnosti može se u svakom slučaju podvesti pod „opća načela međunarodnog prava“ iz člana 4a) KZ BiH. Dakle, bez obzira da li posmatrano sa stanovišta međunarodnog običajnog prava ili stanovišta „principa međunarodnog prava“, nedvojbeno je da je Zločini protiv čovječnosti pretstavljao krivično djelo u inkriminisanom periodu, odnosno da je zadovoljen princip legaliteta.

194. U pogledu kvalifikacije pojedinačnih radnji koje je optuženi preduzeo, Vijeće je utvrdilo da su se u radnjama opisanim pod tačkama 1, 2, 3, 4, 5, izreke presude, stekla sva bitna obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH, i to zatvaranjem, mučenjem, drugim nečovječnim djelima, silovanjem i pljačkom, a u odnosu na tačke 1-4 u vezi sa članom 29. KZ BiH (saizvršilaštvo).

IX. ODLUKA O KAZNI

⁴¹ Vidjeti npr. presudu ESLJP u predmetu *Naletilić v. Hrvatska*, 51891/99, *Šimšić v. BiH*, 51552/10, i dr.

⁴² Vidjeti *Papon protiv Francuske* br. 54210/00, ESLJP 2001-XII i *Touvier protiv Francuske*, br. 29420/95, odluka Komisije od 13.1.1997. godine.

195. Opredjelivši se za izrečenu visinu kazne zatvora, Vijeće je imalo u vidu sve okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom odmjeravanja kazne, te je našao da je kazna zatvora u trajanju od 11 godina adekvatna okolnostima na strani optuženog.

196. Pri tome, od olakšavajućih okolnosti Vijeće je cijeniло njegovu porodičnost, te korektno držanje pred sudom, te činjenicu da je pomagao nekim pripadnicima nesrpske nacionalnosti, dok je od otežavajućih okolnosti Vijeće imalo u vidu stepen krivice, raniju osuđivanost, iskazanu brutalnost, činjenicu da je optuženi, kao saizvršilac, na odlučujući način doprinio prevashodno psihičkom, a zatim i fizičkom razorenju i rastrojstvu porodica Burdžović i Čoho, te bračnog para „A-2“ i „A-3“ i oštećene „A-1“, ostavivši tako dalekosežne posljedice na njihov psihofizički integritet.

197. S tim u vezi, Vijeće nalazi da će vrsta i visina kazne uticati na druge da ne čine krivična djela nalazeći da će se time ostvariti zahtjevi generalne prevencije. Isto tako, Vijeće nalazi da će uticati na optuženog da ubuduće ne čini krivična djela, da će podstaknuti njegov preodgoj, odnosno da će se sa izrečenom kaznom u cjelosti ostvariti zahtjevi specijalne prevencije.

198. Također, Vijeće nalazi da je izrečena kazna adekvatan odraz osude krivičnog djela od strane šire društvene zajednice, te da će kao takva poslati jasnu poruku svim budućim potencijalnim izvršiocima da i u slučaju ratnih okolnosti, neće proći nekažnjeno i da nisu izvan zakona i pravde obzirom da je poštivanje zakona obaveza svakog pojedinca, ne samo u mirnodopskim uslovima, već i za vrijeme neprijateljstava.

X. ODLUKA O TROŠKOVIMA

199. Na osnovu odredbe iz člana 188. stav 4. i člana 189. stav 1. ZKP BiH, Vijeće je optuženog oslobodilo dužnosti naknade troškova krivičnog postupka našavši da bi njihovim plaćanjem bilo dovedeno u pitanje njegovo izdržavanje.

ZAPISNIČAR
Pravni savjetnik
Sanida Vahida-Ramić

PREDSJEDNIK VIJEĆA
SUDIJA
Zoran Božić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba vijeću Apelacionog odjeljenja ovog suda u roku od 15 (petnaest) dana od prijema pismenog opravka.

XI. ANEKS I

Činjenice utvrđene u presudama MKSJ protiv Momčila Krajišnika broj IT-00-39-T od 27.09.2006. godine

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Hadžići bilo je 15.392 (64%) Muslimana, 6.362 (26%) Srba, 746 (3%) Hrvata, 841 Jugoslovena i 859 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika)

„Od sredine aprila 1992.godine, vođe SDS-a i stariješine iz kasarne JNA u Hadžićima otvoreno su surađivali u dovođenju rezervnih jedinica JNA iz Srbije i Crne Gore. Te jedinice su u drugoj polovini aprila 1992.godine zauzeli strateške važne zgrade i položaje u gradu Hadžićima.“(presuda protiv Krajišnika);

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Ilidža bilo je 29.337 (43%) Muslimana, 25.029 (37%) Srba, 6.934 (10%) Hrvata, 5.181 Jugoslovena i 1.456 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika)

„U aprilu i maju 1992.godine, u tu opštinu su došle razne paravojne formacije, uključujući grupu Braneta Gavrilovića, Bokanovu grupu, „četnike“ iz Zvornika i arkanovce.“(presuda protiv Krajišnika);

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Iljaš bilo je 11.325 (45%) Srba, 10.585 (42%) Muslimana, 1.736 (7%) Hrvata, 1.167 Jugoslovena i 371 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika);

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Novi Grad bilo je 69.430(51%) Muslimana, 37.591 (28%) Srba, 8.889 (7%) Hrvata, 15.580 Jugoslovena i 5.126 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika);

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Novi Grad bilo je 33.902 (36%) Muslimana, 32.899 (35%) Srba, 8.798 (9%) Hrvata, 15.099 Jugoslovena i 4.391 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika);

„Od izbijanja sukoba do oktobra 1992., u KP domu Butmir ili Kula u Novom Sarajevu srješteno je 10.000 civila muslimanske nacionalnosti svih godina starosti, na period od nekoliko dana do nekoliko mjeseci.“(presuda protiv Krajišnika);

„Drugi zatočenički centar u Novom Sarajevu u kojem su bili zatočeni nesrbi bio je u nadležnosti vjcske i srješten je u Lukavici , u Novom Sarajevu.“(presuda protiv Krajišnika);

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Pale bilo je 11.284 (69%) Srba, 4.364 (27%) Muslimana, 129 (1%) Hrvata, 396 Jugoslovena i 182 osobe druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika);

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Trnovo bilo je 4.790 (69%) Muslimana, 2.059 (29%) Srba, 16 Hrvata, 72 Jugoslovena i 54 osobe druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika);

„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Vogošća bilo je 12.499 (51%) Muslimana, 8.813 (36%) Srba, 1.071 (4%) Hrvata, 1.730 Jugoslovena i 534 osobe druge ili nepoznate nacionalnosti.“(presuda protiv Krajišnika);

Činjenice utvrđene u presudama MKSJ protiv Stanislava Galića broj IT-98-29-T od 05.12.2003. godine

„U septembru 1991. godine Glavni odbor SDS-a predložio je osnivanje srpskih autonomnih oblasti, nakon čega je prva takva oblast bila oblast Romanija-Birač na području Sarajeva“.(presuda protiv Galića);

„Do kraja 1991. godine Jugoslovenska narodna armija povukla se iz Slovenije i Hrvatske i uputila se prema strateškim položajima u BiH“.(presuda protiv Galića);

„Sarajevo je sačinjavalo deset opština: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Vogošća, Ilidža, Pale, Iljaš, Hadžići i Trnovo“.(presuda protiv Galića);

„Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, opština Pale bila je jedina u kojoj su Bosanski Srbi predstavljali apsolutnu većinu (oko 69%). Srbi su relativnu većinu činili u Ilidži i Iljašu. U Novom Sarajevu bilo ih je otprilike jednako koliko i Muslimana“.(presuda protiv Galića);

„Oružani sukob u Sarajevu je izbio nakon što je Evropska zajednica 6.aprila 1992. godine priznala BiH kao suverenu državu“.(presuda protiv Galića);

„JNA je postavila barikade na ključnim putevima i tako proširila kontrolu nad pristupima gradu“.(presuda protiv Galić);

„Do kraja aprila konture blokade Sarajeva većim dijelom su bile određene“.(presuda protiv Galića);

„Dana 02.05.1992. godine izvršen je veliki napad na centar Sarajeva.“(presuda protiv Galića)

„Poslije toga grad je bio izložen strahovitom granatiranju. Nakon par dana zapaljena je Baščaršija, centar starog Sarajeva, Nacionalna i univerzitetska biblioteka, železnička stanica, pošta i ključni objekti grada su bili teško granatirani i uništeni“.(presuda protiv Galića);

„Dana 12. maja 1992. godine Skupština Republike Srpske je naredila osnivanje Vojске Republike Srpske i imenovala generala Ratka Mladića za načelnika Generalštaba, a koji

je dana 22.05.1992. godine naredio osnivanje Sarajevsko-romanijskog korpusa".(presuda protiv Galića);

„Od maja r.jeseca do septembra 1992. godine obje strane su nastavile granatiranje vojnih i civilnih objekata unutar grada Sarajeva s tim što su borbe bile intenzivne i surove".(presuda protiv Galića);

„Civilni su namjerno gađani dok su se bavili civilnim djelatnostima ili su se nalazili na civilnim lokacijama."(presuda protiv Galića)

„Civilni sa sarajevskih područja kojima je kontrolisala Armija BiH odgađali su čak i osnovne poslove nužne za preživljavanje za vrijeme kad je vidljivost bila smanjena, jer su u drugim prilikama na njih otvarali vatru". (presuda protiv Galića);

„Civile u Novom Sarajevu gađali su sa područja Grbavice, kojima je kontrolisao SRK".(presuda protiv Galića);

„Krajnja svrha kampanje snajperskog ojelovanja i granatiranja je bila usmjerena protiv civila u Sarajevu".(presuda protiv Galića);

„Posebno su najnasejeniji dijelovi Sarajeva bili mete neselektivnog ili nasumičnog granatiranja".(presuda protiv Galića);

Činjenice utvrđene u presudama MKSJ protiv Dragomira Miloševića broj IT-98-29-T od 12.12.2007. godine

„Veći dio Grbavice je kontrolisao SRK, ali to naseje je sa tri strane okruživala ABiH".(presuda protiv Dragomira Miloševića);

„Tokom sukoba na području Sarajeva pod kontrolom ABiH postojale su dvije glavne civilne bolnice, bolnica Koševo na sjeveroistoku Sarajeva i Državna bolnica na području Marindvora. Državna bolnica je granatirana i gađana iz snajpera u periodu od 1992. do 1994. godine. Postoje dokazi o tome da ju je VRS, nakon što je JNA odlučila da evakuiše bolnicu 9. maja 1992., namjerno gađala u namjeri da uništi njene ključne dijelove". (presuda protiv Dragomira Miloševića);

XII. ANEKS II

A. DOKAZI TUŽILAŠTVA

1. MATERIJALNI DOKAZI

T – 1 - Zapisnik o saslušanju svjedok A – 2 kod istražnog sudije Kantonalnog suda u Sarajevu, broj Ki-177/99 od 27.3.2002.godine

- Zapisnik o saslušanju svjedoka A – 2 pred Federalnim Ministarstvom unutrašnjih poslova, broj 13/5-4-80 od 15.3.2011.godine

-Zapisnik o saslušanju svjedoka A – 2, pred Tužilaštvom BiH, broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 17.5.2012.godine

T – 2- Zapisnik o saslušanju svjedoka Bajramović Harisa, pred Federalnim Ministarstvom unutrašnjih poslova broj 13/5-4-79 od 15.3.2011.godine

- Zapisnik o saslušanju svjedoka Bajramović Harisa pred Tužilaštvom BiH broj T20 KTRZ 0001206 11 od 20.3.2012.godine

T - 3 – Zapisnik o saslušanju svjedoka A-3 pred Kantonalnim sudom u Sarajevu, broj Ki-177/99 od 12.10.2001.godine

-Zapisnik o saslušanju svjedoka A – 3 pred Federalnim Ministarstvom unutrašnjih poslova , broj 13/5-4-81 od 15.03.2011.godine

-Zapisnik o saslušanju svjedoka A-3 pred Tužilaštvu BiH broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 17.5.2012.godine

T – 4 - Zapisnik o saslušanju svjedoka Čoho Esada pred Kantonalnim sudom, broj KI 177/99 od 02.03.2000.godine

-Zapisnik o saslušanju svjedoka Čoho Esada pred Tužilaštvom BiH broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 22.5.2013.godine

-Zapisnik Federalnog Min.unutrasnjih poslova na ime Čoho Esad broj 13/5-4-71 od 14.3.2011.godine

T – 5 – Zapsinik o saslušanju svjedoka A – 5 broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 13.6.2012.godine

- Otpusna lista sa epikrizom na ime muza od A-5, Univerzitetski klinički centar

- Zapisnik Federalnog Min. unutrašnjih poslova na ime a – 5 broj 13/5-4-75 od 14.3.2011.godine

T - 6 – Zapisnik o saslušanju svjedoka Milavić Envera broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 20.3.2012.godine

- Zapisnik Fed. Ministarstva unutrašnjih poslova na ime Milavić Enver broj 13-5-4-91 od 21.3.2011.godine

T – 7 –Zapisnik o saslušanju svjedoka pred Tužilaštvom BiH broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 12.7.2012.godine;

- Zapisnik o saslušanju svjedoka A-6 pred Kantonalnim sudom u Sarajevu broj KI.177/99 od 2.3.2000.godine;
- Zapisnik o saslušanju svjedoka A-6 pred Fed.Ministarstvom unutrašnjih poslova broj 13/5-4-78 od 15.3.2011.godine

- T - 8** – Zapisnik o saslušanju svjedoka A-1, dat pred Tužilaštvom BiH broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 20.6.2012.godine;
- Zapisnik o saslušanju svjedoka A-1, dat pred Kantonalnim sudom u Sarajevu broj KI 177/99 od 5.10.1999. godine;
- Zapisnik o saslušanju svjedoka A-1 dat pred Fed.Ministrstvom unutrašnjih poslova broj 13/5-4-88 od 17.3.2011.godine

- T – 9** – Zapisnik o saslušanju svjedoka A-4, dat pred Tužilaštvom BiH broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 10.7.2012.godine

- T – 10** – Nalaz Federalnog Ministarstva unutrašnjih poslova broj 10-15/5-41/12 POV od 14.12.2012.godine + Grafički prikaz daktiloskopskog vještačenja broj 10-15/5-41/12 POV od 14.12.2012.godine

- T - 11-** Odogov na zahtjev - Grad Bijeljina, Odjeljenja za boračko invalidsku zaštitu i civilnu zaštitu broj 02/7-832-1-41/13 od 15.2.2013.godine

- T – 12** – Presjek – seksualno zlostavljanje i silovanje A-1 u naselju Grbavica

- T – 13** – Službena zabilješka u vezi prepoznavanja lica od strane A-1, broj 2048 od 01.04.1999.godine

- T – 14** – Četiri specijalistička nalaza na ime A-1 (datumi I – 04.10.1995.godine, II – 05.10.1995.godine, III – 04.11.1995.godine, IV – 15.11.1995.godine)

- T – 15** – Protivzakonito zatvaranje Čoho Esada na Grbavici broj 0534-5272 i Zlostavljanje i pljačka muslimana na Grbavici broj 0534-7286

- T – 16** – Službena zabilješka broj 0324-7377 od 24.7.1992.godine, sačinjena od strane Mihajlović Zorana

- T – 17** – Karton lične karte na ime Dragičević Zoran i daktiloskopski karton na ime Dragičević Zoran i tri fotografije

- T – 18** – Knjiga Balija, pisac Božidar Debelonogić

- T – 20** – Kaznena evidencija na ime Dragičević Zoran

- T – 21** – Presjek sacinjen od Agencije za istraživanje i dokumentaciju

- T – 22** – Spisak stradalih osoba na području opštine Sarajevo

- T – 23** – Pregled do sada identifikovanih poginulih i ranjenih civila usljed granatiranja u periodu od 10.09.1992.godine do 10.8.1994.godine u gradu Sarajevu

- T – 24-** Bosanski dosije Genocida, Uzorak Kanton Sarajevo

- T – 25** – Spisak umrlih – poginulih lica koji su dopremljeni u mrtvačnicu UMC u vremenu od

2. SVJEDOCI TUŽILAŠTVA

R.br.	Datum	Svjedok
1.	06.3.2013.	A - 2
2.	06.3.2013.	Bajramović Haris
3.	13.3.2013.	A - 3
4.	20.3.2013.	Čoho Esad
5.	27.3.2013.	A - 5
6.	03.4.2013.	A - 6
7.	03.4.2013.	Milavić Enver
8.	10.4.2013.	A - 1
9.	08.5.2013.	A - 4

3. VJEŠTACI TUŽILAŠTVA

R.br.	Datum	Svjedok
1.	15.5.2013.	Vještak Šikalo Selma
2.	29.5.2013.	Vještak Abdulah Kučukalić

B. DOKAZI ODBRANE

1. MATERIJALNI DOKAZI

- – 1 – Zapisnik o iskazu svjedoka Željka Budimira sastavljen dana 15.8.2013.godine, dat advokatu Dušanu Tomiću (iskaz pročitan na ročištu 04.09.2013.godine)
- – 2 – Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti, broj 03-11/92 od 15.4.1992.godine
- – 3 – Zapisnik o saslušanju svjedok Čoho Nura broj 13/5-4-87 od 17.3.2011.godine
- – 4 – Prpratni dokument uz daktilskopski karton na ime Dragičević Zoran
- – 5 – Dvije kopije fotografija vezane za prepoznavanje Dragana Petkovic
- – 6 – Dopuna izjave svjedoka A-1 data u prostorijama CSB Sarajevo, dana 8.6.1995.godine
- – 7 – Zahtjev za provođenje istrage Kantonalnog Tužilaštva Sarajevo broj KT-6/99-RZ od 17.09.1999.godine

- O – 8** - Dostava predmeta na razmatranje od strane Kantonalnog Suda u Sarajevu broj Ki-177/99 od 28.03.2002.godine, uredu Tužioca Međunarodnog krivičnog suda za ratne zločine.
- O – 9** – Izvještaj o izvršenom krivičnom djelu broj 09-13/5-4-KU-25/MČ od 25.3.2011.godine
- O – 10** – Prijedlog za preuzimanje predmeta Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 23.11.2011.godine upućen Sudu BiH
- O – 11** – Rješenje Suda BiH broj S1 1 K 008024 11 Kv od 6.12.2011.godineo prihvatanju prijedloga o preuzimanju predmeta
- O -12** – Naredba o sprovođenju istrage broj T20 0 KTRZ 0001206 11 od 19.12.2011.godine
- O – 13** – Dopis Tužilaštvu BiH od Ministarstva rada boracko- invalidske zastite i zaštite CŽR broj 16-03/3.2-1-835-2633/13 od 6.6.2013.godine
- O – 14** - Dio dokaza T-21 vezano o ubistvima civila koji su bili angažovani u radne vodove (01390424)
- O – 15** – Isječak sa internet portala, stranica Bošnjaci.net, vezano za Dragičević Zorana

2. SVJEDOCI ODBRANE

R.br.	Datum	Svjedok
1.	27.6.2013. 25.9.2013.	Zoran Dragičević
2.	14.8.2013.	Vojka Dragičević
3.	14.8.2013.	Aida Fazlić Rišljanin
4.	25.9.2013.	Nura Čoho
5.	25.9.2013.	Samir Kušundžija

C. DOKAZI SUDA

- S – 1** – Odluka o proglašenju ratnog stanja broj PR broj 1201/92 od 20.6.1992.godine, Sarajevo